

PATENDIAMET

Raul Kartus LEIUTISTE KAITSMINE

Raul Kartus

LEIUTISTE KAITSMINE

Raul Kartus

LEIUTISTE KAITSMINE

Patendiamet

Tallinn 2017

This book is targeted for those who have thought of protecting their invention, and to file a patent application or a utility model registration application to the Estonian Patent Office. The book is not a detailed guide for compiling and filing an application, but rather explains and helps understand the patent-related legislation in Estonia and other countries. Mostly Estonian legal acts have been taken into account, but references have also been made to general principles for legal protection of inventions.

Keeletoimetaja: Eve Tammaru

Trükk: Grano Digital AS

ISBN 978-9949-9450-8-5 (trükis)

ISBN 978-9949-9450-9-2 (võrguväljaanne pdf)

ISBN 978-9949-9901-0-8 (võrguväljaanne e-raamat)

ISBN 978-9949-9901-1-5 (võrguväljaanne html)

Sisukord

SISSEJUHATUS	6
LEIUTISE MÕISTE	7
Mis on leiutis?	7
Mis on patent ja kes on patendiomanik?	8
Patendiomaniku ainuõiguse olemus	9
LEIUTISE KAITSMISE EESMÄRGID	11
Miks patentida?	11
Mida peab arvestama patentimise otstarbekuse üle otsustamisel?	13
Millised on alternatiivid patentimisele?	14
PATENTSUSE KRITEERIUMID	16
Uudsus	16
Leiutustase	17
Tööstuslik kasutatavus	20
LEIUTISE ÕIGUSKAITSE LIIGI VALIK	21
Mille poolest erinevad patendikaitse ja kasuliku mudeli õiguskaitse?	21
Kaitstavad objektid	22
Õiguskaitse kehtivusaeg	23
Patenditaotluse ja kasuliku mudeli registreerimise taotluse menetluse erinevus	24
Kumba kaitseliiki valida?	25
Paralleelkaitse	28
PATENDITAOTLUSE KOOSTAMINE	29
Patenditaotluse koostamise üldised põhimõtted	29

Tehnika taseme uuring ja analoogid	30
Leiutise tunnused	31
Seadme tunnused	32
Meetodi tunnused	32
Aine tunnused	33
Patenditaotluse dokumendid	36
Patendi saamise avaldus	37
Patenditaotleja nimi ja aadress	37
Leiutaja andmed	38
Muud andmed	39
Patendinõudlus	41
Üldised põhimõtted	41
Leiutise ühtsus	43
Patendinõudluse ülesehitus	43
Sõltumatu punkt	45
Sõltuv punkt	47
Patendinõudluse näiteid	49
Praktiline nõuanne patendinõudluse kontrollimiseks	52
Leiutiskirjeldus	53
Leiutiskirjelduse pealkiri	53
Leiutiskirjelduse sissejuhatus	53
Tehnika tase	53
Leiutise olemus	54
Jooniste loetelu	55
Leiutise teostamise näited	55
Patenditaotluste ja kasuliku mudeli taotluste menetlemine Patendiametis ..	56

Taotluse vastuvõtmine.....	57
Taotluse vastavuse kontroll vormi- ja sisunõuetele.....	59
Tehnika taseme otsingu tegemine	60
Ekspertiis	61
Õiguskaitse andmine	62
LEIUTISTE KAITSMINE VÄLISRIIKIDES.....	63
Siseriiklike patenditaotluste esitamine	63
Regionaalse patenditaotluse esitamine	65
Rahvusvaheline taotlus.....	68
Globaalne patenditaotluste menetlemise kiirtee (GPPH)	71

SISSEJUHATUS

Igäühel meist tekib igapäevases elus häid mõtteid, kuidas lahendada kodus või tööl mõni ette tulev tehniline probleem. Mõnikord meenub selle probleemi lahendamiseks mõni varem nähtud või kuulnud lahendus, teinekord mõtleme lahenduse ise välja. Viimasel juhul võime end nimetada leiutajaks. Seega on igaüks meist oma elus kindlasti olnud leiutaja. Küsimus on vaid selles, kas me seda ise teadvustame ja kas meid huvitab oma leiutiste kaitsmine.

See raamat on mõeldud abistamaks neid, kes on tulnud mõttele kaitsta oma leiutis ja esitada Patendiametile patenditaotlus või kasuliku mudeli registreerimise taotlus. Raamatus toodu ei ole üksikasjalik juhend taotluse koostamiseks ja esitamiseks, vaid pigem selgitab neile, kes ei ole leiutiste kaitsega varem kokku puutunud või kellel pole selles valdkonnas piisavalt kogemusi, mõningaid põhimõtteid selleks, et asjaga tegelema hakates paremini mõista Eesti ja teiste riikide patendialast seadusandlust. Raamatus toodu puhul on arvestatud eeskätt Eesti õigusakte, kuid on viidatud ka üldisematele leiutiste õiguskaitsese põhimõtetele.

LEIUTISE MÕISTE

Mis on leiutis?

Igapäevases kõnes kasutame sõnu „leiutis“ ja „leiutamine“ väga erinevate mõtetegevuste tähenduses.¹ Intellektuaalomandi õiguskaitses valdkonnas käsitletakse leiutist kui uut tehnilist lahendust, mille abil lahendatakse mõnes tehnika-valdkonnas esile kerkinud tehniline probleem. Probleem võib olla kas uus või varem tuntud. Varem tuntud tehnilist probleemi võis olla püütud lahendada mitmete tehniliste lahendustega. Igaüks neist võis olla uus leiutis. Iga järgmine tehniline lahendus kas parandab varasemat lahendust sellele mingi eelise andmisega või lahendas probleemi hoopis uut moodi.

Leiutise kõigile arusaadavat ja kõiki rahuldavat õiguslikku määratlust ei ole suudetud välja mõelda. Isegi tehnikaga kokku puutuvatel praktikutel on vahel raske aru saada, mida haaravad patendiõiguses mõisted „tehniline lahendus“ ja „tehniline probleem“. Selle tõttu on enamiku riikide patendiseadustes toodud näidisloetelu, milliseid objekte ei saa kaitsta kui leiutisi. Nendeks on:

- 1) avastus, sealhulgas inimkeha kujunemise või arengu või inimgeeni järjestuse või selle osa kirjeldus, teadusteooria ja matemaatiline meetod;
- 2) majandus- ja mõtetegevuse plaan, reegel, eeskiri ja meetod;
- 3) rajatise, hoone ja maa-ala projekt või skeem;
- 4) tingmärk;
- 5) arvutialgoritm ja -programm;
- 6) disainilahendus;

¹ Näiteid internetist:

- ma leiutasin just riimi;
- ma leiutasin uue sõna;
- ma leiutasin salasõna enda perekonnanimest;
- ma leiutasin ringi, kus oli kokku kolm erinevat tõusu;
- male on leiutatud Indias umbkaudu 570. aastal;
- nüüdseks on leiutatud arvutiprogramm, mille abil saab ennustada;
- kes leiutas IQ testid;
- kuidas ma leiutasin tundetreeningu (P. Pullerits).

- 7) info lihtne esitamine;
- 8) taimesort ja loomatõug;
- 9) mikrolülituse topoloogia.²

Patendiõiguse tähenduses ei peeta neid loetelus nimetatud objekte tehnilisteks lahendusteks.

Leiutise objektiks olevad tehnilised lahendused jagatakse kõige üldisemalt seadmeteks, meetoditeks ja aineteks. Seadmeid ja aineid käsitletakse vahel ka ühise nimetusega kui tooteid.

Meetodi all mõistetakse igasuguseid tegevusi, mis mahuvad mõiste „tehniline lahendus“ alla. Kõige rohkem leiutise objektiks olevaid meetodeid puudutavad arvatavasti toodete valmistamist. Leiutisena saab käsitleda ka tuntud seadme või muu toote kasutamist uuel otstarbel või tuntud meetodi kasutamist uuel eesmärgil.

Leiutisele antud õiguskaitset kinnitatakse patendi või kasuliku mudeli tunnistusega. Kasuliku mudeli tunnistuse saavad tavaliselt lihtsamad leiutised.

Mis on patent ja kes on patendiomanik?

Terminil „patent“ on kahene tähendus. Patendi all mõistetakse intellektuaalomandi õiguses kõige üldisemalt ainuõigust leiutisele³. Ainuõigust leiutisele tekib leiutise registreerimisel patendiregistris. Teises tähenduses ongi patent dokument, mis tõendab leiutise registreerimist.

Algselt kuulub patendi saamise õigus leiutajale. Kui leiutis on loodud mitme isiku ühise leiutustegevuse tulemusena, on neil kõigil üheskoos õigus taotleda patenti. Seda õigust võib aga leiutaja, või mitme leiutaja korral igaüks neist, teisele isikule üle anda, sellest loobuda või läheb see õigus teisele isikule, näiteks tööandjale, üle seaduse või kokkuleppe alusel. Isikut, kellelele patent

² Vt patendiseaduse § 6. RT I, 12.07.2014, 105

<https://www.riigiteataja.ee/akt/128122011013?leiaKehtiv>

³ Convention Establishing the World Intellectual Property Organization

<http://www.wipo.int/treaties/en/convention/>

välja antakse või ka kellele see hiljem üle läheb, nimetatakse patendiomanikuks. Kui patendi saamise õigus ei ole leiutajalt kellelegi üle läinud, antakse patent välja leiutajale ja temast saab patendiomanik ning ta kantakse sellena patendiregistrisse. Ühe sõnaga, patendiomanikuks loetakse isik, kes on patendiomanikuna patendiregistris, ja temale kuulub ainuõigus patendiga kaitstud leiutisele.

Patendiomanikke võib olla mitu. Mitme patendiomaniku korral on leiutis nende ühisomand ja nad saavad teostada ainuõigust leiutisele ühiselt. Enesest mõistetavalt võivad ühised omanikud kokku leppida, kas ja kuidas nad jagavad omavahel neid eeliseid, mida ainuõigus leiutisele neile annab. Ühisomanike õigused ühist leiutist kasutada on riigiti erinevad. Enamiku Euroopa riikide seaduste puhul kehtib põhimõte, et igaüks ühistest omanikest võib leiutist ise kasutada, vajamata selleks teiste ühisomanike nõusolekut, litsentsi andmisel või patendi üleandmisel peab aga olema kõigi ühisomanike nõusolek. Seevastu USA-s võib nii litsentsi anda kui ka patenti üle anda ilma teiste ühisomanike nõusolekuta.

Siiski on soovitatav vältida mitut patendiomanikku. Vahel kaasatakse algul taotlejaks ja hiljem ühisomanikuks keegi, kes on aidanud leiutist katsetada või patenditaotlust vormistada või toetanud rahaliselt lõivude maksmisel või niisama “sõbramehe poolest”. Hiljem võib kergekäeliselt kaasatu, kes tegelikult ei ole huvitatud leiutisest, muutuda takistuseks selle kaitsmisel ja kasutamisel, kuna kõiki toiminguid leiutisega peab tegema ühiselt. Halvemal juhul võib mõni kaasomanik tegutseda pahauskselt, takistades näiteks leiutise efektiivset kasutamist või nõudes ebaproportsionaalset osa leiutise kasutamisest saadud tulust.

Patendiomaniku ainuõiguse olemus

Patendiomaniku ainuõigus leiutisele on keeluõigus. See tähendab, et patendiomanik võib patendi kogu kehtivuse jooksul keelata kõigil teistel leiutise kasutamise.

Leiutise kasutamise alla, mida patendiomanik võib keelata, kuuluvad järgmised tegevused:

- 1) patenditud toote valmistamine, kasutamine, müümine, samuti müügiks pakkumine (reklaamimine) või lihtsalt levitamine. Keelatud on ka patenditud toodete eeltoodud eesmärkidel omandamine, ükskõik kas kohapealt või importimise teel;
- 2) patendiga kaitstud toote oluliste komponentide valmistamine, müümine või müügiks pakkumine või nende omandamine, nende kasutamine toodete valmistamiseks või koostamiseks. Selle keelu alla langevad peamiselt toote olulised tagavaraosad. Keelu alla ei kuulu ainult need komponendid, mida võib kasutada iseseisva tootena;
- 3) patenditud meetodi kasutamine või pakkumine kasutamiseks kolmandatele isikutele;
- 4) patenditud meetodil valmistatud toote kasutamine, müümine, müügiks pakkumine, levitamine või omandamine nii, nagu see oli ka punktis 1 mainitud eesmärkidel toodete korral.

Eeltoodud tegevuste loetelu, mida patendiomanik võib keelata, kehtib sarnases sõnastustes enamiku maailma riikide patendiseadustes⁴.

Patendiomanikul tuleb siiski arvestada mõnede piirangutega oma keeluõiguse kasutamisel. Keeluõiguse üldpõhimõtte on, et see kehtib siis, kui teine isik tahab leiutist kasutada äritegevuses või laiemalt võttes oma majandustegevuses. Seetõttu ei loeta patendiomaniku ainuõiguse rikkumiseks seda, kui teine isik näiteks valmistab patendiga kaitstud toote ja kasutab seda oma isiklikus majapidamises. Sama toote valmistamine sõprade jaoks ja neile selle kinkimine, rääkimata müümisest, võib aga juba olla patendiomaniku ainuõiguse rikkumine.

Patendiomanik ei saa oma keeluõigust kasutada ja takistada leiutise uurimist õppe- ja teadustöös või leiutise katsetamist selle omaduste määramiseks. Üks olulisemaid keeluõiguse piiranguid praktikas on seotud näiteks koopiaravimite väljatöötamisega, mille puhul originaalravimi patendi omanik ei saa patendi kehtivuse ajal takistada koopiaravimite katsetamist.⁵ Keeluõigus lõpeb alati ka

⁴ Vt patendiseaduse § 15.

⁵ Vt patendiseaduse § 16.

siis, kui patendiomanik laseb patenditud toote turule vabasse käibesse. Seda nimetatakse patendiomaniku õiguste ammendumiseks.⁶

Kõik, kes on huvitatud patenditud leiutise kasutamisest, peavad arvestama sellega, et patendiomanikul ei ole mingit kohustust kellelegi leiutise kasutamise luba (litsentsi) anda, välja arvatud erandjuhul, kui kohus annab leiutisele sundlitsentsi⁷. Samuti ei või keegi loota, et kui patendiomanik vaikib ja esialgu ei keela leiutise kasutamist, siis ei tee ta seda hiljem ega süüdistada kedagi leiutise loata kasutamises ning ainuõiguse rikkumises. Seetõttu peab igaüks, kes soovib patenditud leiutist kasutada, selleks patendiomanikult ise luba küsima, ja kui patendiomanik keeldub loa andmisest, siis loobuma leiutise kasutamise soovist.

LEIUTISE KAITSMISE EESMÄRGID

Leiutiste kaitsmise makromajanduslikuks põhieesmärgiks loetakse käesoleval ajal tehnikaalase innovatsiooni edendamist ja toetamist selleks, et tuua turule rohkem ja paremaid tooteid ning soodustada investeerimist ja tehnoloogia siiret. Patendikaitse loob tingimused ettevõtete loomingulise potentsiaali realiseerimiseks ja suunamiseks jätkusuutlikusse arengusse.

Miks patentida?

Patent on eelkõige konkurentsivõitluse instrument. Patentimise põhieesmärk on oma leiutisele ainuõiguse saamine selleks, et ise ilma konkurentideta kindla ajaperioodi jooksul, milleks on patendi kehtivuse aeg, toota või kasutada patenditud toodet või kasutada tootmises patenditud meetodit ja teenida sel teel turul konkurentsivabalt maksimaalset kasumit. Patentida võib ka muudel eesmärkidel, kuid kasulik on meeles pidada, et patendiõiguse ajaloolises arengus on alati ennekõike seda põhieesmärki silmas peetud.

⁶ Vt patendiseaduse § 17¹.

⁷ Vt patendiseaduse § 47.

Ettevõtete enim nimetatud patentimise eesmärgid on järgmised:

- tugeva turupositsiooni võitmine ja konkurentsieelise saavutamine;
- kasumi suurendamine või investeringute tagasiteenimine;
- täiendava kasumi saamine litsentsi müügist või patendi loovutamisest;
- ristlitsentsimise abil kasutusõiguse saamine teistele leiutisele (litsentside vahetamine);
- uute turgude hõivamine;
- õigusrikkumiste ohu vähendamine;
- võimaluste suurendamine rahastamise või laenuintresside alandamise taotlemisel;
- toote kopeerimise vastu võitlemise efektiivsuse tagamine;
- ettevõtte imago tõstmine.⁸

Ülikoolide ja teadusasutuste puhul ollakse tihti huvitatud patenditaotluse menetlemise käigus ja patendi väljaandmisel avaldatavatest publikatsioonidest. Samuti tõstab patentide olemasolu teadusasutuste reitingut, mis omakorda aitab leida nii huvitavaid uurimisteesmasid kui ka rahastamist.

Kedagi ei saa keelata ka patenti taotlemast oma nime kirjutamiseks tehnika ajalukku. Vaatamata sellele, et patendi kehtivus lõpeb kahekümne aasta pärast, jääb leiutaja nimi leiutise autorina püsima igaveseks. Paljud leiutised on patenditud lootusega, et keegi on huvitatud patendi või litsentsi ostmisest. Mõnel juhul see õnnestub, aga suur osa neist jääbki kasutamata. Ajaloost on teada palju oma ajast ees olevaid leiutisi, mis leiavad kasutamist alles siis, kui patendi kehtivus on ammu lõppenud.

⁸ A. Kukrus, R. Kartus. Tööstusomand ja globaalmajandus. Tallinn: Külim, 2008.

Mida peab arvestama patentimise otstarbekuse üle otsustamisel?

Põhilised küsimused, mida peab arvestama patentimise otstarbekuse määramisel, on järgmised⁹:

- kas leiutisele on turgu;
- millised on alternatiivid leiutisele ja kuidas need mõjutavad leiutise turgu;
- kas leiutis on ette nähtud olemasoleva toote edasi arendamiseks või uue toote loomiseks ja kas see vastab ettevõtte äristrateegiale;
- kas leidub potentsiaalseid investoreid, kes aitavad toodet turule tuua;
- kas leiutisel on ettevõtte enda ja konkurentide silmis piisav väärtus selleks, et seda kaitsta patendiga.

Väga oluline on patenditaotluse esitamise õige ajastatus. Patent kaitseb toodet ainult siis, kui patendis toodud tehniline lahendus ja tegelik turule lastud toode on omavahel vastavuses. Patenditaotluse liiga vara esitamisel võib juhtuda, et tootearenduse lõpptulemus ei vasta patenditaotluses sisalduvale esialgsele tehnilisele lahendusele ja patent ei kaitse toodet piisavalt hästi või ei kaitse seda üldse. Tihti esitavad patenditaotlejad küsimuse, kas patenditaotluse esitamisel on vajalik töötava prototüübi olemasolu. Ei, seda pole vaja, kuid peab arvestama sellega, et muudatuste tegemise võimalikkus juba esitatud patenditaotluses on väga piiratud. Teisalt, patenditaotluse esitamisega liiga kauaks ootama jäädes suureneb iga päevaga oht, et keegi teine tuleb samale mõttele ja esitab patenditaotluse varem. Lisaks on alati olemas oht kaotada leiutis infoplekke tõttu või sattuda tööstusspionaaži ohvriks.

⁹ *Ibid.*

Millised on alternatiivid patentimisele?

Kunagi ei patentida kõiki leiutisi, mida ettevõttes või teadusasutuses loometöö käigus luuakse. Põhjuseid võib olla mitmeid. Esiteks ei ole kõik ideed ja leiutised ettevõttele majandustegevuses olulised. Teiseks ei ole kõigi leiutiste patentimiseks võimalik rahalisi vahendeid leida. Kolmandaks võib patendikirjelduses sisalduda oskusteave või muu info, mida ei tohi konkurentidele avada.

Esimesel ja teisel juhul kasutatakse praktikas tihti kaitseavaldamist. Kaitseavaldamise tulemusena muutub leiutis osaks tehnika tasemest, mis välistab selle patentimise teiste isikute poolt.¹⁰

Kolmandal juhul tuleb leiutis salastada ja kaitsta seda ärisaladusena. Leiutise kaitsmisel ärisaladusena on järgmised eelised:

- ärisaladuse kaitse on võrreldes patendi taotlemisega odavam, kuna puudub registreerimislõiv;
- ärisaladust ei ole vaja registreerida, seega ka avada registreerimisasutusele ja avalikustada;
- ärisaladuse kaitse ajaline kestus ei ole piiratud;
- ärisaladuse kaitse rakendumist ei ole vaja oodata, nagu patenditaotluse korral. See rakendub otsekohe.

Leiutise kaitsel ärisaladusena on ka olulisi puudusi:

- kui ärisaladus sisaldub sellises tootes, mida on võimalik turult omandades kopeerida (*reverse engineering*), siis saab ärisaladus konkurentidele teatavaks ja selle kaitse muutub kehtetuks;
- ärisaladust on raskem leiutise kaitseks kasutada, kuna ärisaladuse kaitse puudutab salastatuse kaitset ja ei kaitse otseselt leiutise kasutamise eest. Ärisaladuse rikkumist on samuti keerukam tõendada kui patendi rikkumist;
- salastatud leiutise võib keegi teine iseseisvalt luua ja patentida.

¹⁰ *Ibid.*

Leiutiste ärisaladusena salastamise otsuse vastuvõtmise korral tuleb sõlmida kirjalikud konfidentsiaalsuskokkulepped kõigiga, kes on leiutise loomisel osalenud ja kellele võib leiutise olemus selle kasutamisel teatavaks saada. See puudutab eeskätt väljatöötajaid ja toote valmistamisega seotud ettevõtte töötajaid, kellel on juurdepääs konfidentsiaalsele teabele.

Konfidentsiaalsuskokkulepete sõlmimisel tuleb silmas pidada kaht olulist asja. Kindlasti peab kokkuleppes olema piisavalt täpselt määratletud, milline teave konkreetselt on konfidentsiaalne. Üldine ja ebamäärane sõnastus viib tihti seleni, et kokkuleppe rikkumise korral ei suudeta kohtus rikkumist tuvastada ja rikkujat jääb karistamata. Teisena tuleb kindlaks määrata teabe salastatuse kestus. Konfidentsiaalsuskokkuleppe sisaldab üldjuhul ka sätet leppetrahi kohta või kahju hüvitamise kohustust.

Olenemata konfidentsiaalsuskokkuleppe olemasolust peab igäüks arvestama sellega, et leiutise avalikustamise eest ilma sellele õigust omava isiku loata enne selle isiku poolt leiutise avalikustamist võidakse karistada rahalise karistuse või vangistusega.¹¹

Väga oluline on meeles pidada, et konfidentsiaalne teave, olgu see siis milline tahes, on konfidentsiaalne ning kaitstav ainult siis ja ainult niikaua, kuni see on avalikustamata. Siit järeldub, et konfidentsiaalsuskokkulepet ei saa sõlmida juba avalikuks saanud teabele ja teabe avalikuks saamisel konfidentsiaalsuskokkuleppe kehtivus lõpeb. Kui konfidentsiaalne teave sai avalikuks kokkuleppe osalise süül, kannab süüdlane lepingus ettenähtud vastutust ja lisaks võib kõne alla tulla karistusseadustikuga ettenähtud karistus. Kui samasugune teave või leiutis, mida hoiti konfidentsiaalsena, loodi kolmanda isiku poolt ja avalikustati sõltumata varem seda teavet omavatest isikutest, kaotab selline teave või leiutis oma konfidentsiaalsuse ja seega ka kaitse ning muutub kõigile avalikuks teabeks.

¹¹ Vt karistusseadustiku § 228, RT I, 17.12.2015, 9 <https://www.riigiteataja.ee/akt/184411?leia-Kehtiv>

PATENTSUSE KRITEERIUMID

Nagu eespool mainitud, võib igaüks meist olla leiutaja, kuid mis tingimustel on aga võimalik oma leiutist kaitsta? Õiguskaitse saamiseks peab leiutis vastama kolmele tingimusele: uudsus, leiutustase ja tööstuslik kasutatavus.¹²

Uudsus

Esimeseks tingimuseks õiguskaitse saamiseks on nõue, et leiutis peab olema patenditaotluse esitamise päeval uus. Uudsus peab olema ülemaailmne. See tähendab, et leiutisel puudub uudsus, kui enne patenditaotluse esitamise päeva on ükskõik millises maailma osas ükskõik millisel viisil avalikkusele teatavaks saanud samasugune tehniline lahendus. Uudsust kahjustavate avalikustamiste nimistu võib riigiti siiski mõningal määral erineda.

Kõik enne patenditaotluse esitamise päeva maailmas tuntud tehnilised lahendused moodustavad leiutisele eelneva **tehnika taseme**. Avalikkuse all mõeldakse määramata isikute ringi, kellel on põhimõtteliselt leiutisele või seda kirjeldavale teabele juurdepääs. Piiratud juurdepääsuga teave, näiteks ainult ettevõttesiseseks kasutamiseks ettenähtud dokumendid, ei tule seega arvesse päevani, kui need avalikustatakse.

Leiutise uudsuse kriteerium on absoluutse iseloomuga. See tähendab, et kui tehnika tasemes leidub leiutisega identne varem avalikustatud tehniline lahendus, siis leiutis ei ole uus. Kui leiutis erineb millegi poolest kõigist varasematest lahendustest, siis on leiutis alati uus.

Uudsust kahjustab kindlasti see, kui leiutisega identne lahendus on varem leitud avalikku kasutamist ükskõik millises maailma kohas. Kõige rohkem uudsust kahjustavat teavet levib kirjalikult patendidokumentide, raamatute, ajakirjade ja reklaammaterjalide kaudu nii paberil kui ka interneti või muu elektroonse meedia vahendusel. Oluline ei ole see, kui palju inimesi on tegelikult teavet näinud või püüdnud näha. Uudsus on kahjustatud ka näiteks juhul, kui

¹² Vt patendiseaduse § 8 lg 1.

leiutis või sellega identne tehniline lahendus on olnud lühiajaliselt nähtav internetis. Uudsust kahjustab kindlasti ka leiutise demonstreerimine avalikel näitusel ning tutvustamine raadio- ja televisioonisaadetes. Lisaks lähevad uudsuse kindlaksmääramisel arvesse varem riigi patendiametile või ettenähtud juhul rahvusvahelisele intellektuaalomandi ametile esitatud või varasema õigusega (prioriteediga) avalikustamata patenditaotlused ja kasuliku mudeli registreerimise taotlused juhul, kui need hiljem ettenähtud korras avalikustatakse. Sellised taotlused moodustavad **salastatud tehnika taseme** (*secret prior art*). Seega, kui salastatud tehnika tasemes sisalduvaid varasemaid leiutisi ei avalikustata, siis neid leiutise kaitsevõimelisuse kohta lõppotsuse tegemisel arvesse ei võeta. Peamiselt juhtub see siis, kui varasem patenditaotlus lükatakse enne avaldamist tagasi või võetakse tagasi või kasulikku mudelit ei registreerita.

Eestis käsitletakse leiutise uudsust nii patendi kui kasuliku mudeli puhul ühtemoodi.

Leiutustase

Kui leiutis on ülemaailmselt uus, siis tuleb leiutise kaitstavuse kindlaksmääramisel mängu järgmine kriteerium, milleks on leiutustase. Leiutustaset hinnatakse patendi ja kasuliku mudeli puhul erinevalt.

Patendi korral on leiutisel leiutustase, kui see vastava ala asjatundja jaoks endastmõistetavalt ei tulene tehnika tasemest. Toodud määratlus kehtib põhimõtteliselt enamikus tööstusriikides, kuid vajab siiski selgitamist.

Esmalt selgitame, kuidas leiutustaset mõistetakse praktikas Eesti patendiseaduse¹³ ja Euroopa patendikonventsiooni (EPC)¹⁴ korral.

Meenutagem, et leiutise all mõistetakse uut tehnilist lahendust, mille abil lahendatakse tehniline probleem. Leiutise erinevus tehnika tasemest ongi see, mis peab tagama tehnilise probleemi lahendamise. Vastuse küsimusele leiutusta-

¹³ Vt patendiseaduse § 8 lg 4.

¹⁴ Vt EPC artikkel 56 <https://www.riigiteataja.ee/akt/94693> või <http://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/epc/2013/e/ar56.html>

seme olemasolu või selle puudumise kohta saame, kui leiame vastuse küsimusele, kas see, et leiutise erinevus tehnika tasemest lahendab mureks olnud tehnilise probleemi, on vastava ala asjatundjale endastmõistetav või mitte. Endastmõistetavuse korral puudub leiutisel leiutustase.

Väga lihtsustatud näide leiutustaseme selgitamiseks oleks järgmine. Meil on olemas konkreetne puitdetailidest ese, mille detailid on kokku liidetud naeltega. Selleks, et lihtsustada vajadusel eseme detailideks lahti võtmist, asendatakse naelad kruvidega. Sellise eseme juures ei ole kunagi varem kruvisid kasutatud. Seega, leiutisena pakutud tehnilisel lahendusel, milles naelad on asendatud kruvidega, on uudsus olemas. Vastus küsimusele, kas puusepale on enesestmõistetav naelte asendamine kruvidega selleks, et eset oleks lihtsam koost lahti võtta, annab omakorda vastuse, kas sellel uuel tehnilisel lahendusel on leiutustase. Ilmselt on leiutisena pakutud tehnilise lahenduse erinevusest saadav ese lahti võtmise lihtsus igale puusepale iseenesest mõistetav. Seega puudub pakutud leiutisel patendikaitseks vajalik leiutustase.

Eespool lühidalt kirjeldatud meetodit leiutustaseme kindlakstegemiseks nimetatakse ka probleemi lahendamise meetodiks (*problem-and-solution approach*).¹⁵

Põhimõtteliselt samamoodi toimub leiutustaseme kindlakstegemine ka USA-s ja Jaapanis. USA seaduse sõnastust järgides ei saa patenti juhul, kui erinevused leiutise ja tehnika taseme vahel on sellised, et leiutis tervikuna on enne taotluse esitamise kuupäeva ilmne leiutise kasutusvaldkonnas tavalisi kogemusi omavale isikule.¹⁶ Erinevus leiutustaseme hindamise meetodikas seisneb selles, et ei nõuta ühe kindla tehnilise probleemi väljatoomist ja selle lahendamise selgitamist, vaid leiutise kui terviku kasulikkuse esiletõstmist tehnika tasemest tuntud lähima lahenduse ees. Kui kasulik tulemus on leiutise valdkonnas tavaliste kogemustega isikule ilmne, siis puudub leiutisel leiutustase. Leiutustaseme hindamise tulemused, mis saadakse võrreldes probleemi lahendamise meetodiga,

¹⁵ Vt lähemalt http://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/guidelines/e/g_vii_5.htm

¹⁶ Vt 35 U.S. Code § 103.

ei erine märkimisväärselt, kuna leiutise kasulikkus on tavaliselt seotud mingi kindla tehnilise probleemi lahendamisega.

Jaapani patendiseaduse kohaselt¹⁷ patenti ei anta, kui enne patenditaotluse esitamist leiutise valdkonnas tavaliste kogemustega isik oleks võinud kerge vaevaga luua leiutise. Jaapaniga peaaegu samas sõnastuses on leiutustaseme määratlus Korea Vabariigis.

Seega kokkuvõtlikult, patendikaitse taotlemisel peab arvestama, et leiutis ei tohi olla silmanähtav leiutise valdkonnas tavaliste teadmiste ja kogemustega asjatundjale. Sealjuures arvestatakse teadmiste taseme hindamisel, et see põhineb enne patenditaotluse esitamise päeva avalikuks saanud tehnika tasemel. Leiutustaseme kindlakstegemisel asjatundja teadmiste hindamisel salastatud tehnika taset arvesse ei võeta. Asjatundja tavaliste teadmiste taseme ja kogemuste all mõeldu sõltub otseselt sellest, millise valdkonna leiutisega on tegemist. Näiteks kõrgtehnoloogia valdkondadesse kuuluva leiutise korral võib asjatundja tavaliste teadmiste ja kogemuste taseme all mõelda teaduste doktori kvalifikatsioonile vastavat teadmiste taset, mõne kodumajapidamises kasutatava eseme või toiduaine koostise korral aga piisab põhikooli haridusele vastavast teadmiste tasemest.

Kasuliku mudeli korral on leiutisel leiutustase, kui erinevuse tõttu tehnika tasemest ilmneb leiutise kasutamisel kasulik tehniline omadus või muu kasulik omadus.¹⁸

Eeltoodud määratlusest tulenevalt võib kasuliku mudelina kaitstava leiutise leiutustase olla madalam kui patendikaitse korral. Nimelt kui kasulik mudel on uus, siis see erineb tehnika tasemest. Uuel tehnilisel lahendusel on alati mingeid uusi tehnilisi omadusi, mille poolest see erineb tehnika tasemes tuntud lahendustest. Kui mõni neist omadustest on selle uue tehnilise lahenduse kasutamisel kasulik, siis on sellel tehnilisel lahendusel piisav leiutustase, et seda kaitsta kasuliku mudelina.

¹⁷ Vt art 29(2) Patent Act Of Japan

<http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?id=42&vm=04&re=02>

¹⁸ Vt kasuliku mudeli seaduse § 7 lg 3.

Eeltoodud näites toodud puitdetailist ese, mis ei ole kaitstav patendiga, võib olla kaitstav kasuliku mudelina. Naelte asendamisel kruvidega ilmneb kasulik omadus, nimelt lihtsustub konkreetse puitdetailidest eseme koost lahti võtmine. Kasulikul mudelil on leiutustase.

Kasuliku mudelina saab kaitsta ka leiutisi, mille leiutustase vastab patendiga kaitstavale leiutisele, vastupidi aga mitte.

Kasuliku mudeli leiutustaseme mõiste on rahvusvaheliselt ühtlustamata. Seetõttu tuleb kasuliku mudeli õiguskaitse taotlemisel riikides, kus selline või sellega sarnane kaitseliik üleüldse on olemas, uurida alati esmalt, milline on nendes riikides kasuliku mudeli leiutustaseme tõlgendamise praktika. See võib olla väga erinev.

Tööstuslik kasutatavus

Patendiseaduses toodud määratluse kohaselt on leiutis tööstuslikult kasutatav, kui seda saab toota või kasutada majanduses.¹⁹ Sõna „majandus“ mõistetakse kõige laiemas tähenduses. Mitmete riikide seadustes ja rahvusvahelistes lepingutes kasutatakse väljendit „tööstus, sealhulgas põllumajandus“. Tööstusliku kasutamise mõiste on kasutusel peamiselt Euroopa riikides. Tööstusliku kasutatavuse kriteerium toote puhul tähendab seda, et toodet peab olema võimalik valmistada. Meetodi või protsessi korral peab olema seda võimalik kasutada.

Mõnes riigis, näiteks USA-s, peab leiutis selle kriteeriumi täitmiseks olema kasulik (*useful*).²⁰ Kasulikkuse tõendamiseks on vajalik üheaegselt ära näidata, milleks leiutist kasutatakse, ja tõestada, et leiutist on üldse võimalik teostada.

Praktikas esinevad järgmised tüüpnäited, mille puhul tööstusliku kasutatavuse kriteerium esitatud patenditaotluses ei ole täidetud:

- 1) esitatud on ainult idee ilma konkreetse tehnilise lahenduseta;

¹⁹ Vt patendiseaduse § 8 lg 5.

²⁰ United States Code Title 35 – Patents, § 101. <http://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/mpep-9015-appx-1.html#d0e302376>

- 2) esitatud lahendus ei ole teostatav, kuna on vastuolus loodusseadustega, sealhulgas taotlused igiliikurile;
- 3) esitatud lahenduse kasutamise tulemus sõltub kasutaja isikust, näiteks meetod, mille teostatavus sõltub isiku käsitööoskusest, või
- 4) ravi- või haiguse diagnoosimeetod, mis eeldab arsti osalemist või mille tulemus sõltub arsti otsusest;
- 5) taotlus sisaldab ainult looduslikku fenomeni või
- 6) looduses esinevat ainet, sealhulgas taotlus geenile või selle osale, mille kasutamise otstarve ei ole kindlaks määratud.

LEIUTISE ÕIGUSKAITSE LIIGI VALIK

Mille poolest erinevad patendikaitse ja kasuliku mudeli õiguskaitse?

Leiutisi kaitstakse Eestis patendiga või kasuliku mudelina. Kui leiutiste patendikaitse on käesoleval ajal üle maailma oma põhimõtetes võrdlemisi ühtlustatud, siis kasuliku mudeli õiguskaitse on riigiti väga erinev. Mitmes Euroopa riigis ja mõnes riigis väljaspool Euroopat kaitstakse leiutisi ainult patendiga. Kasuliku mudeli või muu sarnane õiguskaitse liik puudub Eestile lähematest riikidest Lätis, Leedus, Rootsis ja Norras, kaugematest riikidest aga näiteks USA-s, Inglismaal, Šveitsis ja Beneluxi riikides.²¹

Peamised erinevused patendikaitse ja kasuliku mudeli õiguskaitse vahel puudutavad kaitstavaid objekte, leiutustaset ja õiguskaitse kehtivusaega. Õigused, mida patent ja kasuliku mudeli tunnistus selle omanikule tagab, on ühesugused. Kasuliku mudeli registreerimise taotluse menetlus on kiirem ja odavam, kuid kaitse õiguskindlus on madalam.

²¹ Protecting Innovations by Utility Models, WIPO http://www.wipo.int/sme/en/ip_business/utility_models/utility_models.htm

Kaitstavad objektid

Patendiga kaitstakse leiutisi kõikidest tehnikavaldkondadest.²² See tähendab, et ühegi tehnikavaldkonna leiutiste patentimine ei ole täielikult välistatud. Patentimise piirangud võivad puudutada üksnes konkreetset leiutist. Patendi andmisest võib keelduda leiutisele, sõltumata sellest, millisesse tehnikavaldkonda see kuulub, mis on vastuolus avaliku korra ja moraaliga.²³ Viimast arvestades on siiski patendiseadustes eraldi välja toodud biotehnoloogia valdkonna leiutised, mida ei saa patentida. Nendeks on inimese kloonimise meetodid, inimalge geneetilise identiteedi muutmise meetodid ja inimembrüo ärieesmärgil kasutamise meetodid. Peale selle ei saa patentida looma geneetilise identiteedi muutmise meetodeid, mis tekitavad loomale kannatusi, ning nende meetodite kasutamise tulemusena saadud loomi. Selliste leiutistena tulevad eelkõige kõne alla spetsiaalselt uuringuteks aretatavad katseloomad, aga ka sihilikult maksimaalse toodangu eesmärgil aretatud põllumajanduslikud loomad, kelle normaalseid elufunktsioone on ebaloomulikult muudetud. Kõiki selliseid leiutisi loetakse moraaliga vastuolus olevaiks.

Leiutise patentimisest ei saa keelduda, kui mõnda liiki leiutiste kasutamine ei ole avaliku korra ega moraali vastane, vaid selles riigis üksnes õigusaktidega keelatud²⁴. See võib juhtuda mõne tehnoloogia puhul, näiteks tuumaenergia tootmine. Keelatud võivad olla seadmed, meetodid või ained, mille kasutamine nõuab eriluba, näiteks uued ravimid enne neile kasutusloa saamist, kuid see ei välista patenditaotluse esitamist ega patendi väljaandmist.

Kasuliku mudeli õiguskaitse saamisele on seatud eri liiki leiutistele riigiti erinevaid piiranguid. Enamikus riikides, kus kasuliku mudeli õiguskaitse on kehtestatud, kaitstakse sellega ainult seadmeid.

Eestis on loodud laiemad kaitsevõimalused kui enamikus riikides. Kaitsta saab nii seadet, meetodit kui ainet. Välistatud on üksnes biotehnoloogiliste leiutiste kaitse. Viimaste hulka kuuluvad nii bioloogilised ained (sh mikroorganismid)

²² Vt patendiseaduse § 5 lg 1.

²³ Vt patendiseaduse § 7 lg 1 p 1.

²⁴ Tõestusomandi kaitse Pariisi konventsiooni art 4 *quater*.

ja neid sisaldavad tooted kui ka bioloogilise aine saamise ja kasutamise meetodid.²⁵ Biotehnoloogiliste leiutiste kaitse kasuliku mudelina välistamine on tingitud sellest, et kasuliku mudeli õiguskaitse antakse välja ilma leiutise sisulise kontrollita. Sellega kaasneb suurem risk, et kaitse võivad saada mittekaitstavad ja sellised moraali ning avaliku korra vastased leiutised, millele patendikaitse on välistatud. Seega, biotehnoloogilisi leiutisi saab kaitsta üksnes patendiga.

Õiguskaitse kehtivusaeg

Patendiga ja kasuliku mudelina kaitstava leiutise võimalik pikim kaitseage on erinev.

Patendi korral on võimalik õiguskaitset saada **kahekümneks** aastaks. Kaitse hakkab kehtima patendi väljaandmise korral tagasiulatuvalt patenditaotluse esitamise päevast alates. Selleks aga, et patenditaotlus ja seejärel patent kehtiks, tuleb seda jõus hoida, tasudes iga järgmise kehtivusaasta eest jõushoidmise lõivu. Enamikus riikides tuleb patenditaotluse jõushoidmise eest tasuma hakata alates kolmandast kehtivusaastast. See tähendab, et kahe aasta möödumisel patenditaotluse esitamise päevast tuleb tasuda ettemaks kolmanda kehtivusaasta eest ja nii edasi iga järgneva kehtivusaasta eest. Kehtivusaasta lõivu järgmise aasta eest saab üldjuhul tasuda kuni kuus kuud ette ja kuni kuus kuud pärast tasumistähtpäeva lisalõivuga, mis üldjuhul on 10% õigeaegselt tasutud lõivust. Kui lõiv jäetakse tasumata, siis loetakse, et patenditaotleja või kehtiva patendi korral selle omanik ei soovi enam patenti saada või seda jõus hoida. Eestis tasutakse kõigi Patendiameti toimingute eest riigilõivu, mis läheb riigi eelarvesse. Enamikus teistes riikides tasutakse patendilõivud tasudena tehtud tööde eest kulupõhiselt otse patendiametile ja see läheb patendiameti eelarvesse.

Kasuliku mudeli korral saab leiutis õiguskaitse **neljaks** aastaks registreerimise taotluse esitamise päevast alates. Õiguskaitset saab pikendada veel **neljaks** aastaks ja seejärel **kaheks** aastaks. Seega on kasulikku mudelit võimalik jõus hoida

²⁵ Vt kasuliku mudeli seadus § 6.

kokku **kümme** aastat. Kehtivuse pikendamise kohta kehtivad samasugused riigilõivu ettemaksu ja hilinemisega tasumise reeglid, nagu patendi kehtivusaasta eest tasumisel.

Patenditaotluse ja kasuliku mudeli registreerimise taotluse menetluse erinevus

Patenditaotluse ja kasuliku mudeli registreerimise taotluse menetluse oluline erinevus seisneb selles, et **patenditaotluse** puhul Patendiamet kontrollib leiutise vastavust uudsuse ja leiutustaseme kriteeriumile ja teeb kontrolli tulemuste põhjal patendi väljaandmise otsuse või sellest keeldumise otsuse.

Kasuliku mudeli korral Patendiamet teeb küll leiutise tehnika taseme otsingu ja teavitab taotlejat otsingu tulemustest, kuid ei tee nende tulemuste alusel registreerimisest keeldumise otsust. See tähendab, et kui registreerimise taotlus on koostatud kõiki reegleid järgides, annab Patendiamet välja kasuliku mudeli registreerimise tunnistuse ka juhul, kui otsingu tulemuste alusel leiutise uudsus võib olla küsitav. Koos kasuliku mudeli kirjelduse avaldamisega avaldatakse ka tehnika taseme otsingu aruanne. Eestis teeb Patendiamet tehnika taseme otsingu kõigile patenditaotlustele ja kasuliku mudeli registreerimise taotlustele. Mõnes riigis, nagu Saksamaal, tehakse tehnika taseme otsing kasulikele mudelitele eritasu eest ainult taotleja nõudel, paljudes riikides tehnika taseme otsingut kasulikele mudelitele ei tehtagi.

Nii patenditaotluse kui ka kasuliku mudeli registreerimise taotluse esitamisel kehtib põhimõte, et taotleja esitab taotluse ainult siis, kui ta on eelnevalt leiutise vastavust kaitstavuse kriteeriumidele kontrollinud ja vastavuses täielikult veendunud. Kahjuks seda põhimõtet tihti ei järgita. Selle tulemusel tuleb taotlust menetluse käigus parandada, mis pikendab menetluse kestust. Alati ei ole aga taotlust menetluse käigus võimalik parandada nii, nagu see oleks vajalik. Halvimal juhul võib selguda, et leiutis ei ole üldse kaitstav. See tähendab, et kogu taotluse vormistamise töö ja kulutused on olnud asjata.

Kumba kaitseliiki valida?

Arvestades, et patendikaitse ja kasuliku mudeli õiguskaitsse tagavad omanikule samad õigused, tuleb kaitseliigi valikul lähtuda muudest asjaoludest.

Patendikaitse valimisel tuleb kõigepealt veenduda selles, et leiutisel oleks patendikaitse saamiseks vajalik leiutustase.

Järgmisena tuleb arvestada, kui kiiresti on tarvis õiguskaitsset saada. Patendikaitse saamiseks kulub üldjuhul **kaks või enam** aastat. Üks seadusest tulenev nõue, mis piirab patendi kiiremat kättesaamist, on see, et patenditaotlust ei tohi ilma patenditaotleja sellekohase nõudeta enne **18 kuu** möödumist patenditaotluse esitamisest avaldada. Patenditaotleja võib varasema avaldamise nõude esitada, kuid sel juhul peab patenditaotlus vastama kõigile vormistamise ja muudele nõuetele. Alles pärast patenditaotluse avaldamist saab Patendiamet alustada patenditaotluse ekspertiisi otsustamiseks patendi väljaandmise võimalikkuse üle.

Ühes patenditaotluses võib sisalduda **mitu** ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutist ehk üksteisest sõltuvate leiutise kompleks. Sellise kompleksi näiteks on uus aine, selle tootmise meetod ja kasutamine. Seejuures peavad kompleksi kõik leiutised vastama kaitsevõimelisuse kriteeriumidele.

Patendikaitse kasuks tuleb otsustada ka siis, kui leiutist on tarvis kaitsta võimalikult kaua. Patendikaitset saab pikendada **20 aastani**.

Patendikaitse saamise kulud Eestis võrreldes teiste riikidega on mõnevõrra madalamad ja õiguskaitsse jõushoidmine samuti. Eestis riigile makstavad lõivud patenditaotluse menetlemise käigus on keskmiselt **500** eurot ettevõttele ja **350** eurot eraisikule. Patendi eest tasutavad kehtivusaasta lõivud on progresseeruva iseloomuga. Patendi jõushoidmine 20 aastat maksab praegu kehtivate riigilõivu määrade puhul õigeaegsel tasumisel nii ettevõttele kui ka eraisikule **5399** eurot.

Patendikaitse õiguskindlus on suurem kui kasuliku mudeli korral, kuna Patendiamet on teinud leiutise kaitsevõimelisuse ekspertiisi ja kontrollinud leiutise vastavust kõigile patentsuse kriteeriumidele. Siiski tuleb arvestada sellega, et täielikku õiguskindlust ei saa ka patendikaitse taotlemisel kunagi tagada. Nii

nagu patenditaotleja ise ei saa taotluse esitamisel olla absoluutselt kindel leiutise kaitsevõimelisuse suhtes, ei suuda ka Patendiamet leiutist kogu maailma tehnikateabe suhtes kontrollida. Taotleja ja Patendiameti koostöös püütaksegi saavutada õige otsus.

Kasuliku mudeli õiguskaitset on võimalik taotleda leiutisele, mille leiutustase ei ole piisav patendikaitse saamiseks. Muidugi võib kasulikku mudelit taotleda leiutise puhul, mille leiutustase on kõrgem ja vastab patendikaitseks vajalikule leiutustasemele. Eesti kasuliku mudeli seadus võimaldab esitada kasuliku mudeli registreerimise taotlust patenditaotluse põhjal.²⁶ Seda võimalust saab kasutada juhul, kui patenditaotluse menetluse käigus selgub, et leiutise leiutustase ei ole piisav patendikaitseks. Sellest aru saades on taotlejal võimalik patendi taotlemiselt üle minna kasuliku mudeli taotlemisele. Taotleja peab siiski arvestama, et otsus kasulikule mudelile üleminekuks tuleb teha enne seda, kui Patendiamet on teinud patenditaotluse tagasilükkamise otsuse või patenditaotlus on loetud tagasivõetuks. See tähendab, et ei saa oodata, kuni patendi väljaandmisest lõplikult keeldutakse, ja alles siis otsustada taotleda kasulikku mudelit. Vastupidine üleminek kasuliku mudeli taotlemiselt patendi taotlemisele ei ole võimalik.

Teiste riikide seadustes patenditaotluselt kasuliku mudeli taotlemisele ülemineku võimalust ei pruugi olla.

Kasuliku mudeli registreerimise taotluse menetlemine Patendiametis on üldjuhul tunduvalt kiirem kui patenditaotluse menetlus, kuna puudub leiutise kaitsevõimelisuse ekspertiis. Patendiamet kontrollib registreerimise taotluse vastavust kehtivatele vormistamise nõuetele ja teeb tehnika taseme otsingu ning annab välja kasuliku mudeli tunnistuse. Parimal juhul kulub selleks **kaks** kuud, keskmiselt aga **kaheksa** kuud. Määravaks kujuneb siiski see, kui kvaliteetselt on taotlus koostatud ning kui kiiresti on kõik vajalikud dokumendid esitatud ja riigilõivud tasutud. Patendiameti praktika näitab, et tavapäraselt kestab kasuliku mudeli registreerimise taotluse menetlemine **pool aastat kuni aasta**. Ajuti võib mõnes tehnikavaldkonnas tekkida menetlemise järjekord, mis pikendab menetlemise aega paari kuu võrra. Vahel on mõnel taotlejal soov registreeringu

²⁶ Vt kasuliku mudeli seaduse § 19.

jõustumist **edasi lükata** ja lükata sellega edasi leiutise avalikuks tulekut. Seda ei saa teha rohkem kui 18 kuud prioriteedikuupäevast arvates.²⁷

Kasuliku mudeli registreerimise taotlus tohib sisaldada ainult **üht** leiutist. See tähendab, et taotluses ei tohi sisalduda mitut ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutist. Näiteks kui leiutis kujutab endast uut ainet, siis sama taotlusega ei saa kaitsta selle aine tootmise meetodit, kuigi ka see võib olla kaitstav. Meetodi kaitsmiseks võib esitada samaaegselt teise kasuliku mudeli registreerimise taotluse.

Kasuliku mudeli võimalik kaitseaeg on poole lühem kui patendil. Kasuliku mudeli õiguskaitse kasutamist võib kaaluda ka juhul, kui leiutis vastab küll patendikaitseks vajalikule leiutustasemele, kuid leiutise eeldatav kasutamise aeg on lühike. Sel juhul on ka tihti vajadus saada kaitse kätte kiiresti.

Kasuliku mudeli õiguskaitse saamise kulud on suhteliselt madalad, eriti eraisikule. Kasuliku mudeli registreerimise taotluse esitamine maksab ettevõttele **105** eurot ja eraisikule **26** eurot. Esimene kehtivuse pikendamine nii ettevõttele kui ka eraisikule maksab **195** eurot ja teine kehtivuse pikendamine **260** eurot. Suhteliselt kõrgema lõivu kehtestamisel pikendamise eest on lähtutud sellest, et õiguskaitse jätkamine on majanduslikult põhjendatud.

Kasuliku mudeli õiguskaitse õiguskindlus ei ole nii suur kui patendikaitse korral, kuna Patendiamet ei tee leiutisele põhjalikku kaitsevõimelisuse ekspertiisi. Taotlejal on võimalik tehnika taseme otsingu põhjal vajadusel taotlust ise korrigeerida. Kui taotleja jätab taotluse tehnika taseme otsingu tulemusi eirates ikkagi muutmata, annab Patendiamet kasuliku mudeli tunnistuse välja taotleja soovitud kujul. Halvimal juhul võib selline kasulik mudel olla kolmandate isikute poolt kergesti tühistatav. Uudsuse puudumise korral näitab avaldatud tehnika taseme aruanne kätte, milline tehnika tasemest tuntud lahendus kahjustab kasuliku mudeli uudsust. Võib öelda, et tehnika taseme aruande avalikustamine on seadusandja poolt olnud taotluslik, kuna võimaldab loodetavalt vähendada mittekaitstavate lahenduste pahausklikku registreerimist kasuliku mudelina.

²⁷ Vt kasuliku mudeli seaduse § 32 lg 4.

Patendikaitse ja kasuliku mudeli õiguskaitse võrdlus

	Patent	Kasulik mudel
Õiguskaitse kriteeriumid: <ul style="list-style-type: none"> - uudsus - leiutustase - tööstuslik kasutatavus 	ülemaailmne mitteendastmõistetav kasutamine majanduses	ülemaailmne kasulik omadus kasutamine majanduses
Kaitstavad objektid: <ul style="list-style-type: none"> - seade - aine - meetod - biotehnoloogiline leiutis 	jah jah jah jah	jah jah jah ei
Kompleksleiutise kaitse	jah	ei
Menetlus: <ul style="list-style-type: none"> - tehnika taseme otsing - patentsuse ekspertiis - üleminek teisele õiguskaitse liigile - menetluse tavapärase kestus 	jah jah jah 24–36 kuud	jah ei ei 6–12 kuud
Kehtivusaeg	kuni 20 aastat	kuni 10 aastat
Kulud: <ul style="list-style-type: none"> - keskmised menetluskulud - kehtivuse pikendamisel kehtivusaja lõpuni 	500/350 eurot 5399 eurot	105/26 eurot 455 eurot

Paralleelkaitse

Eesti seadus lubab anda samale leiutisele üheaegselt nii patendikaitse kui ka kasuliku mudeli õiguskaitse. Seda nimetatakse **paralleelkaitseks** ja see tähendab, et samaaegselt võib Patendiametile esitada patenditaotluse ja kasuliku mudeli registreerimise taotluse. Emba-kumba taotlust võib esitada ka hiljem. Sel

juhul tuleb seda teha 12 kuu jooksul pärast esimese taotluse esitamist ja nõuda prioriteeti esimese taotluse järgi. Enamikus riikides selline paralleelkaitse võimalus puudub. Paralleelkaitse on võimalik ka näiteks Saksamaal.

Paralleelkaitset kasutatakse tavaliselt siis, kui toote turule tuleku ajaks ei ole patenti tõenäoliselt veel välja antud ja ilma õiguskaitseta on õigusrikkumise oht ülemäära suur. Teatavasti ei saa patendiomanik oma õigusi enne patendi väljaandmist kasutama hakata, kuigi need õigused kehtivad patendi väljaandmise korral tagasiulatuvalt alates patenditaotluse esimisest. Sel juhul on otstarbekas taotleda tootele samaaegselt patendiga ka kasulikku mudelit, mis kaitseb toodet kuni patendi saamiseni ja antakse korralikult vormistatud taotluse korral välja kiiresti. Patendi saamisel võib kasuliku mudeli õiguskaitsese soovi korral ennetähtaegselt lõpetada.

Paralleelkaitse olemuse teadvustamisel tekitab vahest raskusi küsimus, kuidas on võimalik kaitsta sama objekti korraga kahe kaitseliigiga. Tegelikult tulebki meeles pidada, et kui paralleelselt kehtivad nii kasulik mudel kui ka patent, tuleb õigusrikkumise korral rikkuja vastu astumiseks valida ikkagi kahest võimalikust üks vastavas olukorras selleks sobivam kaitseliik. Loomulikult ei saa kohtuvaidluses sama leiutise kaitseks kasutada üheaegselt mõlemat kaitseliiki.

PATENDITAOTLUSE KOOSTAMINE

Patenditaotluse koostamise üldised põhimõtted

Patenditaotluse edukaks esitamiseks ja kiireks ning tõrgeteta patendi saamiseks on kasulik teada mõningaid patendikaitse üldisi põhimõtteid.

Kõigepealt tuleb endale tunnistada seda, et absoluutne enamus leiutisi on mingi varasema leiutise parendus või täiendus. See tähendab, et tehnika tasemes leidub kui mitte just väga sarnane, siis vähemalt sama nime kandev varasem tehniline lahendus. Leiutisele sarnaseid varasemaid lahendusi nimetatakse **analoo-gideks**. Leiutisi, millel puuduvad analoogid, on suhteliselt vähe võrreldes enamiku kaitsta soovitavate leiutistega. Seda on arvestatud leiutiskirjelduse ja patendinõudluse koostamise ja vormistamise nõuetes. Mõlema dokumendi struktuurid on üles ehitatud leiutise ja varasema analoogiga võrdlemise põhimõttel.

Tehnika taseme uuring ja analoogid

Tavaliselt on leiutajal kindel eesmärk, mida ta soovib oma leiutustegevusega saavutada. Samuti on ta on valinud oma leiutustegevuse lähtealuseks ühe või mitu talle tuntud tehnilist lahendust. Kui tegemist on suurema ettevõtte või teadusasutusega, siis eelneb leiutise loomisele põhjalikum uurimistöö tegemaks kindlaks, millised analoogsed tehnilised lahendused on maailmas olemas. Väikeettevõttel, eriti aga tavakodanikul, ei ole üldjuhul piisavat teavet maailma tehnika taseme kohta. Tihti sünnib leiutis hetkeliselt mõne olemasoleva seadme või meetodi kasutamisel tekkinud idee tulemusena. Sel juhul on, arvestades tehniliste lahenduste üliküllust, tõsine oht, et tekkinud idee ja selle lahendus pole uus. Samuti võib olla olemas hoopis lähedasem lahendus sellele, mille alusel leiutaja oma lahenduse välja mõtles. Seetõttu on vajalik patenditaotluse koostamisele asumise eel teha **tehnika taseme uuring** ja välja selgitada leiutisele lähedased analoogid.

Seaduse kohaselt võetakse tehnika taseme kindlaksmääramisel arvesse kogu tehnikateave, mis enne patenditaotluse esitamise päeva on avalikkusele teatavaks saanud ükskõik millises maailma osas kas kirjaliku või suulise kirjeldamise kaudu, kasutamise läbi või mis tahes muul viisil.²⁸ Tehnika tasemesse kuuluvad ka Eesti ja teiste riikide varem esitatud patenditaotlused ja kasuliku mudeli registreerimise taotlused, mis ei ole veel avalikustatud, kuid mis seaduse kohaselt hiljem avalikustatakse. Seda tehnika taseme osa nimetatakse salajaseks tehnika tasemeks.²⁹ See osa tehnika tasemest ei ole patenditaotlejale enne taotluse esitamist kättesaadav. Salajane tehnika tase muutub üldjuhul avalikuks alles patenditaotluse menetlemise käigus ja tuleb, nagu ka eespool mainitud, arvesse leiutise uudsuse kindlakstegemisel. Sellise taotleja jaoks võimaliku halva üllatusega tuleb arvestada.

Tehnika taseme uuringu tegemine ei ole lihtne, aga see on küllalt heade tulemustega interneti otsingumootoreid ja patendiametite avalikke tasuta

²⁸ Vt patendiseaduse § 8 lg 2.

²⁹ Vt ka osa „Uudsus“.

andmebaase kasutades võimalik. Tasulisi uuringuid on võimalik tellida nii patendiametilt, patendivolinikelt kui ka sellist teenust osutavatel firmadelt.

Tehnika taseme uuringu tegemine ja lähima analoogi väljaselgitamine patendi taotluse koostamiseks on eriti oluline sellepärast, et leiutisele sisulist ekspertiisi tegevad patendiametid teevad enne ekspertiisi alustamist omapoolse tehnika taseme otsingu. Kui selle käigus leitakse leiutisele veel lähem analoog võrreldes sellega, mis patenditaotleja poolt oli võetud taotluse koostamisel aluseks, tuleb tavaliselt siis patendinõudlus ja osa leiutiskirjeldusest ümber teha. Sellega seoses võib muutuda õiguskaitse ulatus. Tihti peab patenditaotleja leiutise kaitsestrateegia üle vaatama. Võib juhtuda, et kahtluse alla satub patendi taotlemise otstarbekus üldse. Kõik see on seotud patenditaotlejale liigse ajakuluga ja tihti ka rahaga. Halvimal juhul selgub, et patenti pole võimalik saada ja patendi taotlemisele on kulutatud asjata aega ja raha.

Leiutise tunnused

Leiutist kirjeldatakse tehniliste tunnustega. Tehnilised tunnused võivad olla väljendatud ühe sõnana (näiteks ühesõnaline tehniline termin), sõnaühendina või kirjeldava fraasina. Viimasel juhul on peamiselt tegemist funktsionaalse tunnusega ja neid kasutatakse siis, kui tunnuse jaoks puudub tehniline termin või ei ole see piisavalt täpne.

Olenevalt leiutise objektist (seade, meetod või aine) on võimalik leiutise tunnuseid liigitada.^{30,31} Leiutise kirjeldamisel peab meeles pidama, et üht liiki leiutise objekti tunnuseid ei tohi teist liiki leiutise objekti tunnustega segi ajada ega segamini kasutada.

³⁰ Vt ka R. Kartus, J. Ostrat, PhD. Leiutis ja patendinõudlus. 3., täiendatud väljaanne. Metoodilised juhised. Tallinn: Patendiamet, 2012. http://www.epa.ee/sites/www.epa.ee/files/elfinder/dokumendid/leiutis_ja_patendinoudlus3.pdf

³¹ Majandusministri määrus 25.11.98 nr 45 Patenditaotluse koostamise ja esitamise juhendi kinnitamine, RTL 1998, 360/361, 1532 <https://www.riigiteataja.ee/akt/31478>

Seadme tunnused

Seadet iseloomustatakse konstruktsioonitunnustega. Seadme tunnused on:

- 1) konstruktsioonelemendid, millest seade koosneb;
- 2) elementide omavaheline paigutus;
- 3) elementidevaheliste ühenduste teostusviis;
- 4) elementide konstruktsiooniliste ja tehniliste näitajate iseärasused;
- 5) elementide mõõtmete ja geomeetrilise kaju iseärasused;
- 6) elementide valmistamiseks kasutatavad materjalid või keskkond, mis täidab elemendi ülesannet.

Tavaliselt on seadme piisavaks kirjeldamiseks vajalik kasutada mitut liiki tunnuseid. Seadme puhul kirjeldatakse ennekõige, millistest konstruktsiooni-elementidest see koosneb, kuidas need on ruumis omavahel paigutatud ja mil viisil ühendatud. Enamikul juhtudel on leiutise olemuse avamiseks tarvis kirjeldada ka seadme elementide konstruktsiooniliste ja tehniliste näitajate iseärasusi.

Leiutise võrdlemisel tehnika tasemega on leiutisel suurim erinevus tehnika tasemest, kui leiutis koosneb teistest konstruktsioonelementidest, ja väikseim erinevus, kui erinevus seisneb ainult selles, et mõne elemendi valmistamiseks on võrreldes tehnika tasemes kõige lähedasema seadmega kasutatud teist materjali.

Patendi saamise tõenäosus on seda suurem, mida suurem on leiutise erinevus tehnika tasemest. See põhimõte kehtib kõigi leiutise objektide korral.

Meetodi tunnused

Meetodi all mõeldakse patendinduses nii tööstuses kasutatavaid kõikvõimalikke tootmisprotsesse kui ka kõiki teisi omavahel seotud toimingute (operatsioonide) kaudu materiaalsele objektile mõju avaldamise protsesse, mis on vajalik selleks, et jõuda kindla tehnilise tulemuseni. Sellise määratlusega ei ole kooskõlas ärimetodid. Seetõttu ei ole ärimetodid Eestis ega teistes riikides patentitavad, välja arvatud USA.

Meetodit iseloomustavad tunnused on:

- 1) toimingud, millest meetod koosneb;
- 2) toimingute järjekord meetodis;
- 3) toimingute läbiviimise tingimused;
- 4) kasutatavad materjali, ained;
- 5) kasutatavad seadmed.

Toimingute järjekord võib olla järjestikune, üheaegne või nende kombinatsioon. Üldjuhul on vajalik meetodi avamisel vajalik kirjeldada toimingute järjekorda. Toimingute läbiviimise tingimuste all mõeldakse operatsioonide režiime ja muid füüsikalisi parameetreid. Kasutatavate ainete hulka kuuluvad nii toorained, abimaterjalid kui ka biotehnoloogiliste leiutiste korral näiteks mikroorganismide tüved. Kasutatavad seadmed on tehnoloogilised seadmed, rakisid, instrumendid ja muu varustus. Kasutatavate seadmete hulka võib lugeda arvutit kasutatavate meetodite korral ka arvutiprogrammi.

Aine tunnused

Keemilised ained leiutise objektina liigitatakse jämedalt individuaalühenditeks, kompositsioonideks ja bioloogiliseks aineks.

Individaalühendite hulka arvatakse nii madal- kui ka kõrgmolekulaarsed ühendid.

Individaalühendeid iseloomustavad tunnused on:

- 1) madalmolekulaarsete ühendite puhul kvalitatiivne koostis (teatud keemiliste elementide aatomite olemasolu), kvantitatiivne koostis (iga elemendi aatomite arv), aatomitevaheline side ning aatomite vastastikune paiknemine molekulis, mida väljendatakse keemilise struktuuri valemiga;
- 2) kindlaks määramata struktuuriga individuaalühendite puhul füüsikalise-keemilised ning muud näitajad, sealhulgas saamisviisi tunnused, mis võimaldavad neid ühendeid identifitseerida;
- 3) kõrgmolekulaarsete ühendite puhul keemiline koostis ja makromolekuli ühe lüli struktuur, makromolekuli kui terviku struktuur (lineaarne,

hargnev), lülide perioodilisus, molekulmass ja selle jaotus, makromolekuli geomeetria ja stereomeetria, makromolekuli lõpp- ja kõrvalrühmad.

Mõnel juhul ei ole individuaalühendi struktuuri võimalik kindlaks määrata või on see liialt keeruline. Sellisel juhul kasutatakse nende tunnustena füüsikaliskemilisi või muid näitajaid. Erandjuhul iseloomustatakse neid ka saamisviisi kaudu. Saamisviisi kaudu kindlaksmääratavate ainete kohta kasutatakse ingliskeelset terminit *product by process*.

Kompositsioonid jagatakse mehaanilise segamise teel saadud segudeks ja keemiliste või füüsikaliskemiliste protsesside teel saadud aineteks.

Kompositsiooni tunnused on:

- 1) kvalitatiivne koostis;
- 2) kvantitatiivne koostis;
- 3) kompositsiooni struktuur;
- 4) ingredientide struktuur.

Samuti nagu individuaalühendite puhul, ei ole kompositsiooni lõppkoostist alati võimalik määrata. Selliseid kindlaks määramata koostisega kompositsioone iseloomustatakse lähteainete koostise, kasutamise näitajatega või *product by process* põhimõttel saamisviisi tunnustega.

Bioloogiliste ainete hulka kuuluvad geenitehnoloogia vahenditega saadud individuaalühendid, mille tunnusteks on nukleotiidide järjestus nukleiinhappe fragmendi korral ja füüsiline kaart rekombinantse nukleiinhappe või vektori korral. Nukleotiidide ja aminohapete järjestuse loetelu esitatakse patenditaotluses WIPO standardi ST.25 järgi koostatud dokumendina.³² Vajadusel võib bioloogilisi aineid samuti iseloomustada füüsikaliskemiliste ja muude näitajatega. Bioloogiliste ainete hulka kuuluvad ka mikroorganismi tüved.

³² Standard ST.25. Standard for the presentation of nucleotide and amino acid sequence listings in patent applications. Handbook on Industrial Property Information and Documentation, WIPO 2009. <http://www.wipo.int/export/sites/www/standards/en/pdf/03-25-01.pdf> Lähitulevikus võidakse standard ST.25 asendada uue standardiga ST.26.

Mikroorganismi tüvi kui leiutise objekt on rakkude kogum, millel on ühine päritolu ja ühesugused püsivad tunnused.

Mikroorganismi tüvede all mõeldakse järgmisi elusorganisme:

- 1) traditsioonilised mikroorganismid (mikroplasmad, bakterid, mikrooskoopilised seened, pärmid);
- 2) mikroorganismid, mille diameeter on alla 100 µm (mikroskoopilised vetikad, samblikud, selgrootud);
- 3) inimese poolt saadud mikroskoopilised organismid (taimede ja loomade kultiveeritud somaatilised rakud, makroskoopiliste seente somaatilised struktuurid, protoplastid jm);
- 4) mikroorganismide konsortsiumid (segud, assotsiaadid);
- 5) organismid, mille rakustruktuuris esineb teisi organisme;
- 6) immobiliseeritud mikroorganismid (puhkeseisundis struktuurid, kasvatatud kultuurid, konsortsiumid).

Mikroorganismi tüve iseloomustavad tunnused on kultuurmorfoloogilised ja füsioloogilis-biokeemilised. Mikroorganismi tüve tunnused peavad võimaldama määrata tüve liiki ja iseloomustama teda kui uut, varem kirjeldamata kultuuri.

Mikroorganismide piisav kirjeldamine patenditaotluses on keeruline. Alternatiivi sellele pakub mikroorganismi deponeerimine rahvusvahelises deponeerimisasutuses vastavalt Budapesti lepingule.³³ Deponeeritud mikroorganismi korral esitab patenditaotleja patenditaotluses järgmised andmed:

- 1) mikroorganismi tüve liigi ladinakeelne nimetus;
- 2) mikroorganismile antud identifitseerimistähis (number, sümbolid);
- 3) rahvusvahelise deponeerimisasutuse täpne nimi;
- 4) rahvusvahelise deponeerimisasutuse poolt mikroorganismile antud registreerimisnumber.

³³ Mikroorganismide patendiekspertsiiks deponeerimise rahvusvahelise tunnustamise Budapesti leping – RT II 1996, 14/15, 49. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13075682>

Patenditaotluse dokumendid

Patenditaotlus ja kasuliku mudeli registreerimise taotlus koostatakse põhimõtteliselt ühte moodi ning nende dokumendid ja dokumentidele esitatavad vormistamise nõuded on ühesugused. Patenditaotlus võib sisaldada mõnda sellist dokumenti, mida kasuliku mudeli puhul pole tarvis. Üldjuhul puudutavad need biotehnoloogilisi leiutisi. Seetõttu kirjeldatakse edaspidi patenditaotluse dokumente ja vajadusel kommenteeritakse kasuliku mudeliga seotud erisusi.

Patenditaotlus kujutab seaduste, määruste ja rahvusvaheliste kokkulepetega kindlaks määratud kindla otstarbega dokumentide komplekti. Patenditaotluse kuulub **kolm põhidokumenti**: patendi saamise avaldus, patendinõudlus ja leiutiskirjeldus.

Patendi saamise avalduse esmane otstarve on edastada Patendiametile sõnum selle kohta, et esitatud dokumentide alusel taotletakse patenti, ja isiku andmed, kes patenti soovib ehk patenditaotleja andmed. Eesti patendi saamise avaldus peab olema eestikeelne. Õiguskaitse seisukohalt on kõige tähtsam dokument patendinõudlus. Patendinõudluse määrab kindlaks, mida kaitstakse ja millises ulatuses kaitse kehtib. Leiutiskirjelduse eesmärk on kirjeldada leiutist nii täpselt ja selgelt, et vastava tehnikavaldkonna asjatundja saab leiutise teostada. Leiutiskirjeldust kasutatakse ka patendinõudluse tõlgendamiseks.

Patenditaotlus võib sisaldada vajadusest sõltuvalt **lisadokumente**. Sellisteks dokumentideks võivad olla riigilõivu tasumist tõendav dokument, volikiri, kui patenditaotlejat esindab patendivolinik, prioriteeti tõendavad dokumendid ja biotehnoloogiliste leiutiste korral ettenähtud täiendavad dokumendid. Igas patenditaotluses peab sisalduma leiutise olemuse lühikokkuvõtte eesti ja inglise keeles. Viimaste eesmärk on võimaldada elektroonsetes andmebaasides otsingut tehes leiutis kiiresti üles leida ja selle kohta olulist tehnilist teavet saada. Alljärgnevalt tutvustatakse nimetatud dokumente täpsemalt.

Patendi saamise avaldus

Nagu öeldud, peab patendi saamise avaldusel olema kirjas, kes soovib leiutisele õiguskaitset ja millist kaitseliiki soovitakse saada. Praktikas on olnud juhtumeid, kus Patendiametile esitatud kirjas sisaldub soov „saada leiutist“. Kuigi võib olla arusaadav, et soovitakse kaitsta leiutist, ei ole öeldud, kas seda tahtakse teha patendiga või kasuliku mudeli õiguskaitset kasutades. Seetõttu peab avalduses olema **eesti keeles** selgelt kirjas, millist kaitseliiki soovitakse. Ühe taotlusega ei saa taotleda korraga mõlemat kaitseliiki. Ka juhul, kui soovitakse paralleelkaitset, tuleb esitada eraldi taotlused.

Patendi saamise avalduse jaoks on Eesti ja enamiku riikide patendiametitel koostatud dokumendiplank. Kuigi plangi kasutamine ei ole kohustuslik, lihtsustab see kindlasti avalduse koostamist. Plangil on kõigi vajalike andmete jaoks andmeväljad. Nii tagab plangi täitmine, et mõni vajalikest andmetest ei jää esitamata. Avalduse plangid on tavaliselt saadaval patendiametite kodulehtedel.³⁴ Paljude riikide puhul saab patenditaotlust esitada elektroonselt selleks ettenähtud eritarkvara või portaali kasutades.³⁵

Patenditaotleja nimi ja aadress

Patendi saamise avaldus peab sisaldama enesestmõistetavalt patenditaotleja nime ja aadressi. Täpse nime ja aadressi esitamine on väga oluline, sest patenditaotlejast saab patendi väljaandmisel patendi omanik. Patendiomaniiku valed või vigased andmed võivad tekitada segadust ja tüli patendi kasutamisel, õiguste kaitsmisel või patendi üleandmisel teisele isikule. Füüsilise isiku korral on oluline rohkem tähelepanu pöörata ka aadressile. Teatavasti on olemas palju ühenimelisi inimesi. Nende eristamiseks kasutatakse endiselt aadressi, kuna patenditaotlejad võivad olla pärit kõikidest maailma riikidest. Kui Eestis on füü-

³⁴ Eesti patenditaotluse ja muude kaitseliikide registreerimise taotluste avalduste plangid on saadaval Patendiameti kodulehel <http://www.epa.ee/lisateave/plangid>

³⁵ Tööstusomandi õiguskaitse taotluste elektroonilise esitamise portaali kasutusjuhend. <https://online.epa.ee/20103#patent>

silistel isikutel olemas isikukood, siis mõne teise riigi isikul ei pruugi isikukoodi olla. Üldjuhul ei ole patendiametitel isiku tuvastamiseks teise riigi isikukoodi võimalik kasutada. Aadressina tuleb esitada selline aadress, mis on isikuga seotud sedavõrd, et selle järgi saab isiku kindlaks teha. Kirjavahetuse pidamiseks võib patenditaotleja anda veel teisegi aadressi, nimelt sellise, millelt tal on kirju mugavam või kindlam kätte saada. Kui see on vastava riigi patendiameti poolt lubatud, võib kirjavahetuse pidamiseks kasutada ka elektronposti. Sel juhul on asjakohane avalduses märkida lisaks postiaadressile meiliaadress. Ka telefoninumber pole liiast.

Leiutaja andmed

Järgmised olulised andmed patendi saamise avaldusel on leiutaja (autori) andmed. Leiutaja andmeteks on samuti nimi ja aadress ning nende kohta kehtivad samad nõuded, mis patenditaotleja puhul.

Leiutaja kui leiutise autori kohta kehtivad samad põhiõigused, mis autorite kohta üldiselt. Need on õigus autorinimele, õigus nõuda oma nime autorina avalikustamist ja keelata oma nime autorina avalikustamine ning õigus tühistada igal ajal see keeld.³⁶

Leiutaja andmete teatamata jätmine patenditaotluse esitamisel ei ole taotluse menetlusse võtmist takistav asjaolu, kuid Patendiamet loeb leiutaja andmete puudumise taotluse puuduseks ja määrab tähtaja andmete esitamiseks. Üks põhjusi, miks leiutaja andmeid kohe ei esitata, on see, et patenditaotlust on vaja kiiresti esitada, aga leiutaja või koosleiutajate andmed ja õiguste valik, mida nad soovivad kasutada, ei ole veel selge.

Oma nime avalikustamise keelamine tuleks leiutajal ära otsustada patenditaotluse esitamise hetkeks. Kui seda ei suudeta teha või soov selleks tekib hiljem, siis tuleb arvestada sellega, et seda saab teha kuni patenditaotluse avaldamiseni. Patenditaotluse avaldamisel muutuvad kõik patenditaotluse andmed avalikuks

³⁶ Vt patendiseaduse § 13 lg 6.

ja levivad kiiresti elektroonsete andmebaaside kaudu üle maailma. See tähendab, et leiutaja nime avaldamise keelamise nõuet ei ole praktiliselt enam võimalik täita.

Muud andmed

Patendi saamise avalduses esitatakse tavaliselt ka enamik muid andmeid, mida on patendi saamiseks vajalik Patendiametile teatada.

Patenditaotluse võib koostada, esitada Patendiametile ja suhelda Patendiametiga kuni patendi kättesaamiseni patenditaotleja ise, kuid selleks võib palgata ka asjatundja, kelleks on **patendivolinik**.³⁷

Patendivolinik on isik, kellele on antud patendivoliniku kutse ja kes võib osutada õigusteenust tööstusomandi alal. Patendivoliniku kutsetegevus jaguneb leiutise ja mikrolülituse topoloogia valdkonnaks ning kaubamärgi, tööstusdissainilahenduse ja geograafilise tähise valdkonnaks. Patendi ja kasuliku mudeli taotlustega võivad tegeleda leiutise ja mikrolülituse topoloogia valdkonna patendivolinikud.

Patenditaotleja võib palgata patendivoliniku kas end ainult abistama või nii abistama kui ka esindama Patendiametis. Viimasel juhul tuleb patendivolinikule anda volikirj ja lisada see patenditaotluse dokumentide hulka. Patendi saamise avaldusele märgitakse sel juhul esindaja andmetena patendivoliniku andmed.

Mitme patenditaotleja korral (ühistaotlejad) võib esindajaks olla ka üks taotlejatest, keda nimetatakse **ühiseks esindajaks**. Ühine esindaja saab olla ainult Eesti isik. Tema nimi ja aadress tuleb esitada patendi saamise avaldusel esindaja andmete jaoks ettenähtud kohas. Patenditaotleja esindaja suhtlemisel Patendiameti ja tööstusomandi apellatsioonikomisjoniga saab olla üksnes Eesti patendivolinik. Tööstusomandi õiguskaitse valdkonna spetsiifikast tulenevalt muid esindajaid, kaasa arvatud advokaadid, Patendiamet ega tööstusomandi apellatsioonikomisjon ei tunnusta.

³⁷ Vt patendivoliniku seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015036?leiaKehtiv>

Patendi saamise avalduses tuuakse ära **leiutise nimetus**. Leiutise nimetus peab langema kokku leiutiskirjelduse pealkirjana esitatud leiutise nimetusega. Leiutise nimetust on võimalik patenditaotluse menetluse käigus vajadusel korrigeerida.

Patendi saamise avalduse plangil on koht, kus saab deklareerida, **millisel õiguslikul alusel on patendi taotlemise õigus leiutajalt teisele isikule üle läinud**. Deklareerima peab alati, kui patenditaotleja ei ole leiutaja ise.

Leiutaja peab arvestama sellega, et kui ta annab algselt talle kuuluva patendi taotlemise õiguse ise vabatahtlikult kellelegi üle või on ta seda kohustatud tegema, näiteks töölepingu kohaselt, kaob tal otsustusõigus patendi taotlemise ja patendi kasutamise küsimustes. Kõik otsused teeb patenditaotleja või patendiomanik ja teatab nendest Patendiametile. Patenditaotleja ja omaniku kaudu edastatakse Patendiametile ka kõik leiutajat puudutavad nõuded. Leiutaja ise võib ilma patenditaotleja või patendiomaniku vahenduseta esitada nõudeid oma autorsusest tulenevate õiguste või varaliste õiguste kaitseks kohtule.

Juhul kui leiutaja on ise patenditaotleja ja hiljem patendiomanik, esitleb ta enast patendiõiguste kasutamisel alati mitte autorina, vaid patendiomanikuna.

Patendi saamise avalduses tuuakse ära andmed sama leiutist puudutava varem esitatud taotluse kohta Eestis või välisriigis, kui selle alusel nõutakse leiutisele Pariisi konventsiooni kohast **prioriteeti**.³⁸ Andmed, mis tuleb prioriteedinõude korral esitada, on esmase taotluse riik, taotluse number ja taotluse esitamise kuupäev. Prioriteeti saab leiutisele nõuda nii patenditaotluse kui ka kasuliku mudeli registreerimise taotluse alusel. Prioriteeti leiutisele ei saa aga nõuda tööstusdisaini registreerimise taotluse alusel isegi juhul, kui tööstusdisainina kaitstav toode sisaldab leiutist ja leiutise olemus on avatud tööstusdisaini taotluses sisalduvatel joonistel.

Seadus võib ette näha veel mõned erijuhud, mis võimaldavad nõuda prioriteeti või muude varasemate õiguste tunnustamist. Tavaliselt on avalduse plangil olemas andmeväljad, mida saab vastavate erijuhtude korral täita.

³⁸ Vt tööstusomandi kaitse Pariisi konventsiooni art 4. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13088459>

Patendi saamise avalduse lõpus on soovitatav ära tuua **dokumentide loetelu**, mida taotlus sisaldab.

Patendi saamise **avaldusele kirjutab alla** patenditaotleja või mitme patenditaotleja korral kõik patenditaotlejad. Kuna leiutis on intellektuaalne vara, siis juriidiliste isikute korral võivad patendi saamise avaldusele alla kirjutada isikud, kes on pädevad käsutama juriidilise isiku põhivarasid. Eesti äriühingute korral kirjutab avaldusele üldjuhul alla pädev juhatuse liige.

Patendi saamise avaldusele võib alla kirjutada ka patendivolinik või taotlejate hulgast valitud ühine esindaja, kui neil on selleks kõigi taotlejate volitus. Volitus või olla antud lihtkirjalikus vormis. Patenditaotluste elektroonilise esitamise portaali kaudu esitatud patenditaotlused allkirjastatakse digitaalallkirjaga.

Patendinõudlus

Üldised põhimõtted

Patendinõudluse põhiülesanne on leiutise tehniliste tunnuste kaudu kindlaks määrata, **mida kaitstakse** (leiutise olemus). Kui leiutise objektiks on seade, siis koosneb patendinõudlus seadme tunnustest ja kirjeldab kaitstava seadme konstruktsiooni (ehitust). Meetodi korral koosneb patendinõudlus meetodi tunnustest ja kirjeldab kaitstavat meetodit. Analoogselt koosneb aine patendinõudlus aine tunnustest. Enamasti ei tohi üht liiki leiutise objekti kirjeldamiseks kasutada teist liiki leiutise objekti tunnuseid. On olemas üksikuid erandeid, näiteks *product by process* tüüpi leiutised.

Teiseks määrab patendinõudlus kindlaks, milline on **patendikaitse ulatus**. Patendikaitse ulatus sõltub ennekõike leiutise tunnusteks olevate tehniliste terminite tähendusest ja nendest moodustatud teksti lingvistilisest tõlgendusest. Siiski ei tähenda see alati patendinõudluse sõnasõnalist tõlgendamist ega ka

liiga laia tõlgendamist.³⁹ Patendinõudluse tõlgendamisel arvestatakse leiutiskirjeldust ja seda, millised ekvivalentsed tunnused võivad tulenevalt vastava ala asjatundja teadmiste tasemest mõne tunnuse puhul arvesse tulla.

Patendinõudluse sõnastus on samuti aluseks patendiametites leiutiste suhtes tehnika taseme otsingu ja ekspertiisi tegemisel. Leiutiseks, mille kohta tehakse patendi väljaandmise või sellest keeldumise otsus, loetakse alati ja ainult patendinõudluses kirjeldatud tehniline lahendus.

Arvestades kõike eelöeldut on patendinõudlusel patendikaitse seisukohalt **õiguslik tähendus**. Saamaks võimalikult laia õiguskaitset püütakse patendinõudlus koostada võimalikult laialt tõlgendatav. See tähendab, et püütakse leida selline patendinõudluse sõnastus, milles kasutatavad leiutise tunnused võimaldavad haarata võimalikult palju leiutise tehnilise teostamise võimalusi. Samas tuleb arvestada, mida laiem on patendinõudluse sõnastus, seda suurem on võimalus, et sellise sõnastuse alla mahub mõni varem tehnika tasemest tuntud leiutis ehk laia patendinõudluse sõnastuse korral suureneb tõenäosus, et leiutisel puudub uudsus. Liiga kitsa sõnastuse korral on aga konkurendil võimalik leida väikeste erinevustega sarnane lahendus ning sellega patendikaitsest mööda minna.

Välisriikides patentimisel peab arvestama patendinõudluse tõlgendamise põhimõtete võimaliku erinevusega võrreldes eelkirjeldatud peamiselt Mandri-Euroopa riikides kehtivate põhimõtetega. Näiteks USA Patendi- ja Kaubamärgiamet tõlgendab patenditaotluse menetlemisel patendinõudlust võimalikult laialt, nii nagu leiutiskirjeldus seda vähegi võimaldab. Kohtu tõlgendus patendiõiguste rikkumisel lähtub tegelikust olukorrast ja võib olla teistsugune. USA-s lubatud leiutise eri variantide esitamine patendinõudluses rikub Euroopa riikides kasutusel olevate patendisüsteemide korral üldjuhul leiutise ühtsust.

³⁹ Vt Protocol on the Interpretation of Article 69 EPC. <http://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/epc/2013/e/ma2a.html>

Leiutise ühtsus

Vastavalt seadusele saab ühe ja sama patenditaotlusega taotleda patenti ainult ühele leiutisele. Sellist seaduse sätet nimetatakse **leiutise ühtsuse nõudeks**⁴⁰. Erandiks on juhud, kui üht liiki leiutise objekti loomisega kaasneb teist liiki leiutise objekti loomine. Sellisel juhul on tegemist **ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutiste kombinatsiooniga** ning patenditaotlus võib sisaldada mitut leiutist. Nimetatud **erand ei kehti** Eesti kasuliku mudeli registreerimise taotluse korral.⁴¹

Selleks et patenditaotluse või kasuliku mudeli registreerimise taotluse koostamisel ei rikutaks leiutise ühtsuse nõuet, on kasulik meenutada ja järgida leiutise määratlust. Nimelt arvestades, et leiutis on tehniline lahendus, mille abil **lahendatakse üks kindel tehniline probleem**, peab patendinõudlus ühtsuse tagamiseks kirjeldama tehnilist lahendust ainult ulatuses, mis on vajalik selle tehnilise probleemi lahendamiseks. Kui leiutaja on näiteks loonud seadme, mis sisaldab mitut uut leiutise tasemel lahendust, millest igaüks parendab varem tuntud seadet, kõrvaldades selle eri puudusi, siis ei saa ta kõiki neid uusi lahendusi esitada ühes ja samas patenditaotluses, vaid peab esitama iga leiutise kohta eraldi patenditaotluse.

Leiutise ühtsus on rikutud ka siis, kui ühes ja samas patenditaotluses esitatakse mitu tehnilise lahenduse varianti, kuidas kõrvaldada tehnika tasemest tuntud analoogi üks kindel puudus või lahendada analoogi puudutav tehniline probleem. Ei aita isegi see, kui kõik lahenduse variandid kõrvaldavad sama puuduse või probleemi. Variantide korral on tegemist eri leiutistega, millest igaühe kaitsmiseks tuleb esitada eraldi patenditaotlus.

Patendinõudluse ülesehitus

Patendinõudlus koosneb ühest või mitmest nõudluspunktist.

⁴⁰ Vt patendiseaduse § 9 lg 1.

⁴¹ Vt kasuliku mudeli seaduse § 8.

Eestikeelse termini „nõudluspunkt“ või „punkt“ vaste inglise keeles on vastavalt *patent claim* või lihtsalt *claim*. Patendinõudluse vaste inglise keeles on *claims*.

Patendinõudluse punktid koosnevad leiutise tunnustest. Tunnused ühendatakse omavahel sidesõnade ja kirjavahemärkidega nii, et nendest moodustub üks lause. See on patendinõudluse punktide omapära, mida peab järgima. Patendinõudluse sõnastus peab olema selge ja täpne ning võimalikult lühike. Sellele vaatamata võib mõnikord nõudluspunkti moodustav lause kujuneda nii pikaks, et see paikneb mitmel leheküljel.

Nõudluspunktid omakorda jagunevad sõltumatuteks ja sõltuvateks punktideks. Viimased alluvad sõltumatule punktile või mõnele teisele sõltuvale punktile.

Eesti ja enamiku riikide patendiseaduste kohaselt on patendinõudluses iga leiutise kohta lubatud üks sõltumatu punkt. Sõltumatu punkt koosneb kõigist leiutise määratlemiseks vajalikest tunnustest (olulised tunnused).

Kui patenditaotlus sisaldab ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutise objektide kombinatsiooni, koosneb patendinõudlus kombinatsiooni igat leiutise objekti määratlevast ühest sõltumatust punktist ja sellele alluvast vajalikust arvust sõltuvatest punktidest.

Tüüpilised patendinõudluse struktuuri variandid ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutise objektide kombinatsiooni korral on:

- 1) ainet puudutav sõltumatu punkt sellele alluvate sõltuvate punktidega ja sõltumatu punkt aine saamise meetodi kohta ning sõltumatu punkt aine kasutamise kohta vastavalt neile alluvate sõltuvate punktidega;
- 2) ainet puudutav sõltumatu punkt sellele alluvate sõltuvate punktidega ja sõltumatu punkt aine saamise meetodi kohta ning sõltumatu punkt seadme või aparatuuri kohta, mis on vajalik meetodi teostamiseks vastavalt neile alluvate sõltuvate punktidega;
- 3) meetodit puudutav sõltumatu punkt sellele alluvate sõltuvate punktidega ja meetodi teostamiseks loodud seadet või aparatuuri puudutav sõltumatu punkt vastavalt neile alluvate sõltuvate punktidega;

- 4) seadet puudutav sõltumatu punkt sellele alluvate sõltuvate punktidega ja seadme valmistamise meetodit puudutav sõltumatu punkt sellele alluvate sõltuvate punktidega.

Patendinõudluse punktid nummerdatakse nende esitamise järjekorras (läbiv numeratsioon). Patendinõudluse sõltumatu punkt esitatakse esimesena ja nummerdatakse numbriga 1. Kui patendinõudlus koosneb ainult ühest punktist, siis seda üldjuhul ei nummerdata. Leiutise objektide kombinatsiooni korral esitatakse järjestikku kõik patendinõudluse punktid ühe objekti kohta alates seda objekti määratlevast sõltumatust punktist, seejärel teise objekti kohta jne. Punktide numeratsioon on alates number ühest patendinõudlust läbiv. Mitmetasemelise numeratsiooni (näiteks I.1 või A1) või mis tahes muud liigendust ei kasutata.

Sõltumatu punkt

Patendinõudluse sõltumatu punkt määratleb leiutise. See tähendab, et see, mida kaitstakse ja kui laialt kaitstakse, tuleneb sõltumatu punkti sõnastusest. Sõltumatu punkt koostatakse võrdlevana leiutist tehnika tasemest tuntud **kõige lähema** lahendusega. Sõltumatu punkt peab vastama järgmistele nõuetele:

- 1) sõltumatu punkt peab sisaldama kõiki leiutise tunnuseid, mis on vajalikud leiutise kui terviku kirjeldamiseks leiutise eesmärgi puudutava tehnilise probleemi lahendamist silmas pidades. Neid tunnuseid nimetatakse leiutise olulisteks tunnusteks;
- 2) sõltumatu punkt ei tohi sisaldada ühtegi tunnust, mis ei ole seotud leiutise eesmärgi puudutava probleemi lahendamisega. Tunnused, mis seda nõuet rikuvad, on leiutise ebaolulised tunnused ning need tuleb patendinõudlusest välja jätta;
- 3) olulised tunnused tuleb valida sellised, et nende mõistemaht haaraks kõiki vajalikke leiutise teostamise ja kasutamise erijuhte. Samal ajal ei tohi need olla nii laiad, et katavad ka selliseid lahendusi, mis ei taga leiutise eesmärgi puudutava tehnilise probleemi lahendamist;
- 4) sõltumatu punkt on üldjuhul kaheosaline. Punkti esimest osa nimetatakse piiravaks osaks ja teist osa eristavaks osaks.

Kaheosalise patendiõudluse sõltumatu punkti õigeks koostamiseks on suureks abiks, kui eelnevalt koostatakse võrdlustabel tehnika tasemes tuntud leiutisele kõige lähedasema lahenduse ja leiutise olulistest tunnustest. Seejärel sorteeritakse leiutise olulised tunnused kahte ossa. Ühte ossa arvatakse need tunnused, mis on leiutisel ühised tuntud lahenduse tunnustega, ja teise ossa need, mis eristavad leiutist tuntud lahendusest.

Piirav osa algab leiutise nimetusega. Kui leiutise objektiks on seade, mille jaoks on olemas piisavalt täpne üldlevinud nimetus, siis kasutatakse seda, näiteks *silinderlukk*⁴². Kui aga selline nimetus puudub või üldlevinud nimetus ei ole piisavalt täpne, nimetatakse enamikul juhtudel leiutist kasutusotstarbe järgi, näiteks *katseseade materjalide abrasiivkulumise uurimiseks*⁴³. Sama põhimõtte kehtib ka, kui leiutise objektiks on meetod või aine. Leiutise nimetuse kohta esitatavad täpsemad nõuded ja soovitused tuuakse tavaliselt ära patenditaotluse sisu- ja vorminõudeid kehtestavates määrustes⁴⁴ ja patendiametite koostatud juhistes patenditaotlejale.

Leiutise nimetusele järgnevad need leiutise oluliste tunnuste hulgast välja sorteeritud tunnused, mis on ühised tehnika tasemes tuntud kõige lähedasema lahenduse tunnustega.

Näide. 1. Silinderlukk, mis sisaldab silindrilises korpuses paiknevat ja selles pöörlemisvõimalust omavat väändenokaga ühendatud silindrilist südamikku, milles on võtmepilu, lukustuselementi.

Eristav osa koosneb nendest leiutise tunnustest, mis puuduvad tehnika tasemes tuntud kõige lähedasema lahendusel või mis on küll mõlemal olemas, kuid on tehnilise olemuse poolest erinevad. Piirav ja eristav osa on omavahel eraldatud väljendiga *mis erineb selle poolest, et...* ; *mida iseloomustab see, et...* ; *mis sisaldab täiendavalt...* või muu sobiva väljendiga.

⁴² Vt <http://www1.epa.ee/patent/kirjeldus/04163.pdf>

⁴³ Vt <http://www1.epa.ee/patent/kirjeldus/P201400022.pdf>

⁴⁴ Vt ka patenditaotluse sisu- ja vorminõuded ning Patendiametile esitamise korra paragrahvis 24 sätestatud nõudeid. <https://www.riigiteataja.ee/akt/110012012002?leia>Kehtiv

Näide. 1. ..., **mis erineb selle poolest, et** lukustuselement on koos südamikuga pööratav standardvõtme abil ja ühtlasi fikseeritav pööramisega seotud teenindusasendisse

Patendinõudluse sõltumatu punkt koostatakse ilma piiravaks ja eristavaks osaks jaotamata, kui:

- 1) leiutiseks on individuaalühend;
- 2) leiutise objektiks on tuntud seadme, meetodi, aine või mikroorganismi tüve kasutamine uuel otstarbel;
- 3) leiutisel ei ole oma valdkonna tehnika tasemes tuntud lahendustega ühiseid olulisi tunnuseid;
- 4) leiutisel ei ole tehnika tasemes tuntud analooge.

Uue individuaalühendi (aine) korral koosneb patendinõudluse sõltumatu punkt aine nimetusest ja seda iseloomustavatest tunnustest. Tuntud leiutise või mis tahes tuntud tehnilise lahenduse uuel otstarbel kasutamise korral koosneb patendinõudlus leiutise nimetusest ja selgitusest, milline on uus kasutamine.

Tunnuste loetlemisel tuleb tähelepanu pöörata sõnade „koosneb“ ja „sisaldab“ õigele kasutamisele. Sõna „koosneb“ kasutatakse tunnuste ammendava loetelu korral, „sisaldab“ aga lahtise loetelu korral.

Ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutise objektide kombinatsiooni korral viidatakse kombinatsiooni iga järgmist leiutise objekti määratlevas sõltumatus punktis sellele sõltumatule punktile, millega see on seotud.

Näide. 4. Meetod punktile 1 vastava aine valmistamiseks, mis sisaldab

7. Seade punktile 4 vastava meetodi teostamiseks, mis koosneb... .

Sõltuv punkt

Patendinõudluse sõltuvas punktis esitatakse sõltumatus punktis toodud tunnuste erilahendused.

Näide. Kui sõltumatus punktis on nimetatud leiutise tunnusena *kinnituselement*, siis sõltuvas punktis võib seda tunnust täpsustada märkides, et *kinnituselementina kasutatakse kruvi*.

Sõltuvas punktis saab täpsustada kõiki sõltumatus punktis toodud leiutise tunnuseid, alates üksikutest elementidest, ühendustest, meetodi režiimidest, materjalidest ja lõpetades seadme tervete koostudega, meetodi etappidega või ainete struktuurivalemitega. Sõltumatus punktis toodud leiutise mõne tunnuse erilahendus võib olla nii tehnika tasemest tuntud lahendus kui ka iseseisev leiutis. Siiski tuleb arvestada, et sõltuvas punktis sisalduv leiutise tasemel erilahendus ei saa selle patendi raames iseseisvat patendikaitset. Sellisele erilahendusele eraldi patendikaitse saamiseks tuleb esitada omaette patenditaotlus.

Patendinõudluse iga sõltuv punkt allub sõltumatule punktile. Mõni sõltuv punkt võib täpsustada teise sõltuva punkti tunnust, alludes otse sellele sõltuvale punktile ning viimase kaudu sõltumatule punktile. Sõltuv punkt peab koosnema samuti piiravast ja eristavast osast selle erinevusega, et piirava osa tunnuste asemel viidatakse sõltumatule punktile ja teistele sõltuvatele punktidele, millele see allub. Eristavas osas tuuakse ära olulised tunnused, mis iseloomustavad leiutise teostamise või kasutamise erijuhte.

Näide. 3. Silinderlukk vastavalt punktidele 1 ja 2, **mis erineb selle poolest, et südamikorpuse on valmistatud vasest.**

Antud näites sõltuv punkt 3 allub sõltuvale punktile 2 ja selle kaudu sõltumatule punktile 1.

Ühte ja samasse sõltuvasse punkti ei tohi paigutada mitme varasemas punktis toodud tunnuse erilahendust. Iga erilahenduse jaoks tuleb koostada eraldi sõltuv punkt.

Leiutise määratlus patendinõudluse konkreetse sõltuva punkti korral koosneb sõltumatu punkti ja kõigi vastavas sõltuvas punktis viidatud sõltumatute punktide ja sõltuva punkti enda sõnastusest.

Näide. Eelmises näites toodud silinderluku täiskirjeldus nõudluspunkti 3 korral koosneb kõigest nõudluspunktides 1, 2 ja 3 kirjeldatust.

Patendinõudluse näiteid⁴⁵

Näide 1. Seadme patendinõudlus

1. Raudtee pöörmeseadmele rakendatava jõu mõõtmise seade, mis koosneb pöördeajami liigendist, milleks on ühendusvarda kahvel, sidestusvarda silm ja neid ühendav deformeeritava elemendina toimiv mõõtepolt, ning mõõtepoldi pinnale väljaspool jõu rakenduspiirkonda monteeritud deformatsiooniandurist, **mis erineb selle poolest**, et mõõtepoldi välispinnale on jõu vastuvõtmiseks tehtud kolm astet, millest keskmine on pressitud sidestusvarda silma avasse ja kaks äärmist on istatud pöörlemist võimaldavalt kahvli avadesse, kusjuures keskmine aste asetseb äärmiste astmete ning sidestusvarda telje suhtes ebasümmeetriliselt, nii et selle telgsuunaline kaugus mõõtepoldi pea poolsest äärmisest astmest on väiksem kui teisest äärmisest astmest, deformatsiooniandur on aga kinnitatud mõõtepoldi pea pinnal paralleelselt mõõtepoldi pikiteljega paiknevale tasapinnale ja ühendatud plaadikujulise silluse abil kahvliga.

2. Seade vastavalt punktile 1, **mis erineb selle poolest**, et mõõtepoldi välispinnale tehtud äärmiste astmete kauguste suhe keskmise astme suhtes on piires $1/2$ kuni $1/3$.

3. Seade vastavalt punktidele 1 ja 2, **mis erineb selle poolest**, et deformatsiooniandurina on kasutatud elektromehaanilist nihkeandurit, kusjuures nihkeanduri ühendusjuhtmete paigutamiseks on piki mõõtepoldi telge tehtud mõõtepolti läbiv ava.

Näide 2. Seadme patendinõudlus, mis sisaldab matemaatilist avaldist

Adra sahk, mis koosneb terast ja kruvipinnakujulisest hõlmast, **mis erineb selle poolest**, et hõlma kruvipinna moodustajaks on nõgus kõverjoon ja juhtjooneks on künnivao põhja tasandil (x, y) paiknev liikumissuunaline sirgjoon,

⁴⁵ Samad näited on varem avaldatud ka väljaandes „Leiutis ja patendinõudlus“, autorid Raul Kartus ja Jaak Ostrat. http://www.epa.ee/sites/www.epa.ee/files/elfinder/dokumentid/leiutis_ja_patendinoudlus3.pdf

kusjuures krüvipinna üldvalemiga $F(x, y, z) = 0$ mis tahes punkti koordinaatidele y ja z vastav koordinaat x on määratud seosega:

$$\frac{x}{b} = \frac{L}{b} \left(\frac{\beta}{\beta_{\max}} \right)^n, \quad \text{kusjuures}$$

$$\sin \beta = \frac{1}{4\left(\frac{R}{b}\right)^2} \left\{ \frac{z}{b} - \left(1 - \frac{y}{b}\right) \sqrt{4\left(\frac{R}{b}\right)^2 - 1} + \left[1 - \frac{y}{b} + \frac{z}{b} \sqrt{4\left(\frac{R}{b}\right)^2 - 1} \right] \sqrt{\frac{4\left(\frac{R}{b}\right)^2}{\left(1 - \frac{y}{b}\right)^2 + \left(\frac{z}{b}\right)^2} - 1} \right\}$$

ning

$$\beta_{\max} = 170^\circ - \arcsin \frac{1}{k}, \text{ milles:}$$

b – saha töölaius;

L – saha tööpinna pikkus;

n – arvkonstant;

R – moodustaja raadius;

$k = b/a$, milles a on adra töösügavus, kusjuures

$$L/b = 2-4;$$

$$n = 0,4-0,8;$$

$$R/b = 1-5;$$

$$k = 1,2-2,0.$$

Näide 3. Ainet, selle kasutamist toote valmistamiseks ja toodet käsitlev patendinõudlus

1. Kaloririkas pastataoline piimal baseeruv toiduaine, **mis erineb selle poolest**, et selle koostis massiprotsentides on:

piim rasvasisaldusega 12 kuni 18 massiprotsenti 75–92;

suhkur 5–20;

tärklis 1,5–2,5;

geelimumoodustaja	0,1–0,5;
täiteained	ülejäätanu,

kusjuures tärgklise ja geelimumoodustaja massisuhe on vahemikus 15:1 kuni 5:1 ning toiduaine viskoossus temperatuuril 10° C on vähemalt 3 Pa·s.

2. Toiduaine vastavalt nõudluspunktile 1, **mis erineb selle poolest**, et geelimumoodustajaks on jaanileivapuu seemnete jahu 0,1 kuni 0,3 mm tera läbimõõduga fraktsioon.

3. Toiduaine vastavalt nõudluspunktile 1, **mis erineb selle poolest**, et täiteaineks on 1,5 kuni 2,5 massiprotsenti sarapuupähklite jahvatatud viljaliha.

4. Toiduaine, vastavalt nõudluspunktile 1, kasutamine piimatoote valmistamiseks.

5. Piimatoode vastavalt nõudluspunktile 4, **mis erineb selle poolest**, et see koosneb vähemalt kahest nõudluspunktile 1, 2 või 3 vastavast toiduaine üksteise peale valatud kihist, kusjuures alumise kihi viskoossus temperatuuril 10° C on 8 kuni 11 Pa·s ning ülemise kihina on kasutatud nõudluspunkti 3 kohast toiduainet.

Näide 4. Deponeeritud mikroorganismi patendinõudlus

Rohusööda sileerimisel pärmseente paljunemist piirav *Lactococcus*-tüüpi mikroorganismi tüvi *Lactococcus lactis* subsp. *lactis*, mis on deponeeritud numbri NCIMB 30117 all rahvusvahelises deponeerimisasutuses National Collection of Industrial and Marine Bacteria Ltd, Aberdeen, Scotland.

Näide 5. Meetodi patendinõudlus

1. Meetod keevkihtkatla kütuse kuivatamiseks, mille kohaselt osa keevkihi kuumadest tahketest osakestest retsirkuleeritakse katla toitekanalisse paigutatud kuivatuskambrisse, kus need segatakse kuivatatava kütusega, eraldatakse kütusest vabanev veeaur, kusjuures selle energiat kasutatakse kütuse eelkuivatamiseks, ning tahkete osakeste ja kütuse segu juhitakse katlasse, **mis erineb**

selle poolest, et tahkete osakeste retsirkulatsiooni kiirust reguleeritakse nii, et segu temperatuur kuivatis on kõrgem kui veeauru küllastustemperatuur, kuid madalam kui kütuse pürolüüsi temperatuur.

2. Meetod vastavalt nõudluspunktile 1, **mis erineb selle poolest**, et kuivatusprotsess viiakse kuivatuskambris läbi rõhu all.

3. Meetod vastavalt nõudluspunktidele 1 ja 2, **mis erineb selle poolest**, et kuivati töötemperatuuri hoitakse kuni 50° C võrra kõrgemal kuivatusprotsessis vabaneva veeauru küllastustemperatuurist.

4. Meetod vastavalt nõudluspunktile 1, **mis erineb selle poolest**, et tahkete osakeste retsirkulatsiooni kiirust muudetakse eralduva veeauru temperatuuri põhjal.

5. Meetod vastavalt nõudluspunktidele 1 ja 4, **mis erineb selle poolest**, et tahkete osakeste retsirkulatsiooni kiirust reguleeritakse tahkete osakeste koguse muutmisega.

6. Meetod vastavalt nõudluspunktidele 1 kuni 4, **mis erineb selle poolest**, et kuivatusprotsessis vabanenud veeaur kondenseeritakse ja kasutatakse kütuse eelsoojendamiseks toitekanalis enne kütuse sisenemist kuivatisse.

Praktiline nõuanne patendinõudluse kontrollimiseks

Heaks võtteks patendinõudluse kontrollimiseks on leiutise objektiks oleva seadme või meetodi korral püüda patendinõudlust lugedes üles joonistada seadme konstruktsioon või meetodi skeem, arvestades seejuures vastava ala asjatundja teadmiste taset. Kui see õnnestub, siis on patendinõudlus koostatud nii, et selle järgi saab kindlaks määrata, mida kaitstakse ja kui lai on õiguskaitsese ulatus.

Patendinõudlus või vähemalt selle mustand koostatakse enne leiutisekirjeldust koostama asumist. Leiutisekirjelduse koostamise käigus võib tekkida vajadus patendinõudlust muuta.

Leiutiskirjeldus

Seaduse kohaselt on leiutiskirjelduse otstarve leiutise olemuse avamine nii täpselt ja selgelt, et vastava ala asjatundja suudab leiutise teostada.⁴⁶ Leiutiskirjelduse teine põhiülesanne on koos jooniste ja muu illustreeriva materjaliga kaasa aidata patendinõudluse tõlgendamisele.⁴⁷

Alljärgnevalt kirjeldatakse leiutiskirjelduse koostamise üldpõhimõtteid ja struktuuri, mis on sarnaselt kehtestatud enamiku maailma riikide patendiseaduste või sellekohaste määrustega.

Leiutiskirjelduse pealkiri

Leiutiskirjelduse pealkirjaks on **leiutise nimetus**. Leiutise nimetus peab täpselt ühtima patendi saamise avaldusel ja patendinõudluse sõltumatus punktis oleva leiutise nimetusega. Ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutise objektide kombinatsiooni korral võib leiutise nimetust lühendada, kuid see peab sisaldama siiski kõik leiutise objektid. Leiutise nimetuses ei tohi sisalduda sõna *uus*, kuna leiutis on uus ainult sel hetkel, millal patenditaotlus esitatakse. Pärast seda kuulub see juba tuntud tehnika tasemesse.

Leiutiskirjelduse sissejuhatus

Leiutiskirjelduse sissejuhatuses määratakse võimalikult täpselt kindlaks, millisesse tehnikavaldkonda leiutis kuulub ja milleks seda kasutatakse, kui see ei selgu leiutise nimetusest.

Tehnika tase

Tehnika taset kirjeldavas osas tutvustatakse tehnika taseme uuringu käigus leitud leiutisele lähedasi analooge ja tuuakse esile nende puudused. Iga analoogi kohta tuleb esitada nii täpne viide allikale, et igaühel on võimalik see üles leida.

⁴⁶ Vt patendiseaduse § 19 lg 1 p 2.

⁴⁷ Vt patendiseaduse § 10 lg 1.

Teistest analoogidest täpsemalt kirjeldatakse leiutisele kõige lähemat analoogi ja sellega seotud tehnilist probleemi või puudust, mida leiutis võimaldab kõrvaldada. Kasulik on kirjeldada ka muid selle analoogi puudusi. Sellest võib kasu olla juhul, kui taotluse menetluse käigus on vajalik patendinõudlust muuta.

Analoogide kirjeldamisel tuleb kasutada analoogide ja leiutise ühiste tunnuste korral sama terminoloogiat sõltumata sellest, et allikas, kus analoogi kirjeldatakse, on kasutatud teistsuguseid termineid. Eriti puudutab see termineid, mida kasutatakse patendinõudluse piiravas osas. Selgitused erinevate terminite vastavuse kohta on sel juhul asjakohased.

Leiutise olemus

Leiutise olemust avavas osas kirjeldatakse leiutist ja selgitatakse, millised täiendused võrreldes tehnika tasemes tuntud kõige lähema analoogiga võimaldavad kõrvaldada sellel esineva tehnilise probleemi või puuduse. Sisuliselt tähendab eelöeldu seda, et leiutiskirjelduse selles osas korratakse patendinõudluse sõltumatut punkti ja selgitatakse, kuidas eristavas osas toodud tunnused tagavad probleemi lahendamise. See kehtib kõikide sõltumatute punktide suhtes, kui patenditaotlus sisaldab ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutise objektide kombinatsiooni.

Lisaks sõltumatutele punktidele sisaldab leiutiskirjelduse see osa kõigi sõltuvates punktides toodud erilahenduste kirjeldust ja selgitust, mis on nende kasutamise eesmärk või eelised. Erilahenduste hulgas võib olla leiutise parima variandi teostus või lahendused, mille puhul leiutisel on täiendavaid häid omadusi või eeliseid võrreldes tehnika tasemes tuntud analoogidega.

Väga oluline on, et patendinõudlus ja leiutiskirjelduse leiutise olemust avav osa oleksid ühtsed ja vastaksid teineteisele nii sisuliselt kui ka terminoloogiliselt. Selle tagamiseks on soovitatav teha patendinõudlusesse või leiutiskirjeldusse muudatusi samaaegselt. Leiutiskirjelduse selle osa ja patendinõudluse mittevastavus loetakse oluliseks veaks ja patenditaotlejal tuleb patenditaotlust parandada.

Kui patenditaotlus sisaldab jooniseid, fotosid või mis tahes muud graafilist materjali, siis on leiutiskirjelduse järgmine osa jooniste loetelu.

Jooniste loetelu

Jooniste loetelus tuuakse joonise või muu graafilisi materjali kujutise number ja selgitus, mida on sellel on kujutatud, näiteks *Fig 1 – seadme üldvaade*. Lühendi „fig“ kasutamine on vajalik, kuna see on rahvusvaheliselt tuntud ja patendidokumentides üldkasutatav. Leiutiskirjelduses võib lühendi „fig“ ette lisada selgituse, mis liiki graafilise materjaliga on tegemist, näiteks *Joonis fig 1; Foto fig 2 jm.*

Leiutise teostamise näited

Leiutise teostamise näidetes kirjeldatakse vähemalt üht leiutise tööstuslikult kasutatavat teostusviisi.

Seadme teostamise näites kirjeldatakse seadet esmalt staatilises olekus ehk seda, millest seade koosneb. Üldjuhul kuulub seadme korral patenditaotluse hulka üks või mitu tehnilise joonestamise nõuetele vastavat seadme joonist. Seadme kirjeldamisel viidatakse joonistele. Konstruksioonielemendid nummerdatakse leiutiskirjelduse koostamise käigus positsiooninumbritega vastavalt nende esmakordse tekstis esinemise järjekorrale. Numeratsiooni alustatakse number ühest. Pärast seadme kirjeldamist staatilises olekus kirjeldatakse selle töötamist või kasutamist. Vajadusel lisatakse seadme tehnilised andmed või muud selgitused, mis tõendavad leiutise eesmärgiks oleva tehnilise tulemuse saavutamist.

Meetodi teostamise näites kirjeldatakse tehnoloogilisi operatsioone, nende toimumise järjekorda, läbiviimise tingimusi või tehnoloogilisi režiime (temperatuur, rõhk jt), kasutatavaid seadmeid, aineid, kaasa arvatud bioloogilisi aineid. Meetoditena käsitletakse mitte üksnes traditsioonilisi tööstusliku tootmise meetodeid, vaid kõiki tegevusi, mida saab pidada tehnilisteks lahendusteks. Meetodi tööstusliku kasutatavuse tõendamiseks ja eesmärgikohase tehnilise tulemuse saavutamiseks on üldjuhul vaja lisada katseandmeid ja meetodi teostamise näiteid eri tehnoloogiliste režiimide korral.

Aine näite suhtes kehtestatud nõuded sõltuvad sellest, kas tegemist on määratud struktuuriga individuaalühendiga, kompositsiooniga (segu, lahus, sulam

jne), bioloogilise ainega, sealhulgas mikroorganismiga, ravimiga või muu ainega. Täpsemaid juhiseid eri liiki ainete kohta näidete koostamiseks saab patenditaotluse sisu- ja vorminõudeid kehtestavatest määrustest ja patendiametite koostatud juhistest patenditaotlejale. Üldjuhul on vajalik esitada tööstusliku kasutamise tõendamiseks piisavalt täpne aine kirjeldus ja katseandmed leiutise eesmärgi saavutamise kohta.

Kui patenditaotluses on avatud **nukleotiidide ja aminohapete järjestused**, siis nende kohta on kehtestatud eraldi nõuded WIPO standardiga ST.25.⁴⁸ Nimetatud järjestused loetakse eraldi dokumendiks. Mahukuse tõttu esitatakse see sageli elektroonselt või elektroonsel kandjal ka juhul, kui patenditaotlus on esitatud paberil.

Kasuliku mudeli korral kehtivad leiutiskirjelduse kohta samad nõuded, mis patendi puhul, välja arvatud see, et kasuliku mudelina ei saa kaitsta ühtse leiundusliku mõttega seotud leiutise objektide kombinatsiooni ja bioloogilist ainet.

Patenditaotluste ja kasuliku mudeli taotluste menetlemine Patendiametis

Patendiamet on oma olemuselt riigi registriasutus, kelle põhiülesanne on registreerida leiutisi ja muid tööstusomandi esemeid (kaubamärk, tööstusdisainilahendus, geograafiline tähis). Registreerimine annab tööstusomandi esemetele õiguskaitse Eesti Vabariigis.

Nagu eespool oli öeldud, kehtib patenditaotluse ja kasuliku mudeli registreerimise taotluse esitamisel põhimõte, et taotleja esitab taotluse ainult siis, kui ta on eelnevalt leiutise vastavust kaitstavuse kriteeriumidele kontrollinud ja leiutise kaitsevõimelisuses täielikult veendunud. Enne seda peab patenditaotleja endale selgeks tegema, mida ta täpselt soovib patentida ja milleks tal on patenti vaja. Õigesti koostatud ja vormistatud patenditaotluse menetlus Patendiametis toimub kiiresti ja tõrgeteta.

⁴⁸ Standard ST.25: Presentation of nucleotide and amino acid sequence listings.
www.wipo.int/standards/en/pdf/03-25-01.pdf

Praktikas aga ei ole alati kõik ideaalne. Patenditaotluse koostamine ja vormistamine nõuab kogemusi. Alati on leiutajaid, kes on valdkonnas uustulnukad ja kelle koostatud patenditaotluste ning kasuliku mudeli registreerimise taotluste alusel ei ole võimalik nende leiutisi enne taotlusest puuduste kõrvaldamist registreerida. Seetõttu kontrollivad kõikide riikide patendiametid enne leiutise registreerimist taotluste vormi- ja sisunõuete täitmist. Võimekamad neist kontrollivad ka leiutise kaitsevõimelisust. Kasuliku mudeli kaitsevõimelisust üldjuhul ei kontrollita või tehakse seda lisalõivu eest taotleja sellekohasel nõudel.

Patenditaotluse menetlus Patendiametis jaguneb sõltuvalt sellest, kas kaitsevõimelisuse ekspertiis on ette nähtud või mitte, neljaks või viieks põhietapiks. Need on:

- 1) taotluse vastuvõtmine;
- 2) taotluse vastavuse kontroll vormi- ja sisunõuetele;
- 3) tehnika taseme otsingu tegemine;
- 4) ekspertiis;
- 5) leiutise registreerimine.

Taotluse vastuvõtmine

Patenditaotlusi ja kasuliku mudeli registreerimise taotlusi saab Patendiametile esitada paberil posti teel või tuues taotluse ise Patendiametisse. Elektroonselt saab taotlusi esitada selleks ettenähtud tööstusomandi õiguskaitse taotluste elektroonilise esitamise portaali⁴⁹ kaudu. Tavalise e-kirjaga taotlusi esitada ei saa. Peamine põhjus on ebakindlus taotluse andmete edastamisel ja mõnel juhul ebapiisav turvalisus.

Taotluse saabumisel kontrollitakse kõigepealt, kas see vastab kolmele põhinõudele, mida nimetatakse miinimumnõueteks.

Esiteks peab saabunud dokumentides olema eesti keeles selgelt väljendatud, kas tegemist on patenditaotlusega või kasuliku mudeli registreerimise taotlusega. Kaitseliik peab olema valitud seetõttu, et kuigi mõlemal juhul on tegemist

⁴⁹ Vt <https://online.epa.ee/>

leiutisega, toimub menetlus eraldi ja erinevalt. Praktikas ongi olnud juhtumeid, et soovitakse leiutise registreerimist kaitseliiki täpsustamata. Sellist taotlust ei ole võimalik enne kaitseliigi kindlaksmääramist menetlusse võtta. Eesti keele nõue tuleneb lisaks riigikeele kasutamise nõudele veel sellest, et Patendiametil ei ole võimalik maailma keelte paljususe juures üheselt aru saada, mida temalt soovitakse. Võrdväärse kohtlemise nõuet arvestades ei saa Patendiamet eelistada mõnd võõrkeelt, millest Patendiametis võidakse isegi aru saada.

Teiseks peab taotlus sisaldama teksti, mis tõenäoliselt võib olla leiutiskirjeldus. Kui eelnevast selgus, et tegemist on leiutisele õiguskaitse taotlemisega ja kaitseliik on määratud, siis võib lisatud leiutiskirjelduse tekst olla võõrkeeles. Pärast menetlusse võtmist küsib Patendiamet võõrkeelse leiutiskirjelduse tõlget.

Patendiametile esitatakse vahetevahel kahe-kolmelauselisi leiutiskirjeldusi. Kuigi sellega on miinimumnõue täidetud, ei piisa üldjuhul sellisest leiutiskirjeldusest leiutise olemuse kirjeldamiseks. Teatavasti leiutise olemust muutvate täienduste tegemine menetluse käigus pole võimalik. Enamasti ei lõpe selliste taotluste menetlemine patendi väljaandmisega.

Juhul kui Patendiametile esitatav taotlus ei ole esmane taotlus, vaid varem oli esitatud sama leiutist puudutav patenditaotlus või kasuliku mudeli registreerimise taotlus mõnda teise riiki või rahvusvahelisse organisatsiooni, siis võib leiutiskirjelduse asemel esitada varasema taotluse andmed (number, esitamise kuupäev ja riik või rahvusvaheline organisatsioon).

Kolmandaks peab taotlus sisaldama andmeid taotleja kohta. Äärmisel juhul piisab aadressist (postiaadress või e-post), mida Patendiamet saab kasutada oma teadete edastamiseks.

Kui taotlus vastab miinimumnõuetele, annab Patendiamet taotlusele numbrit ja fikseerib esitamise kuupäeva ning võtab taotluse menetlusse. Taotlusi, mis ei vasta miinimumnõuetele, ei loeta õiguskaitse taotlusteks ning neile ei anta taotluse numbrit. Selliste taotluste esitajale saadab Patendiamet kirja, milles selgitab taotluse vastuvõtmisest keeldumise põhjusi. Sellistest taotlustest ei teki hilisemaks kasutamiseks mingeid varasemaid õigusi.

Taotluse vastavuse kontroll vormi- ja sisunõuetele

Menetlusse võetud taotluse korral kontrollitakse kõigepealt, kas riigilõiv taotluse esitamise eest on laekunud. Enne riigilõivu laekumist taotluse vastavuse kontrolli vormi- ja sisunõuetele ei alustata. Kui riigilõiv on ettenähtud suuruses tasutud, kontrollitakse esmalt, kas taotlus sisaldab kõiki ettenähtud dokumente, ja seejärel, kas need vastavad vorminõuetele.

Vorminõuete kontrollimisel vaadatakse, kas esitatud dokumendid on vormistatud nii, nagu ette nähtud. Nii paberdokumentidel kui ka elektroonsetel dokumentidel peab olema täidetud lehe suuruse, veeriste ja kirja suuruse nõue. Kindlad nõuded on kehtestatud ka jooniste suhtes. Tehnilised joonised tuleb teha tehnilise joonestamise nõuete kohaselt. Jooniste hulka arvatakse ka graafikud, fotod ja igasugune katse-, mõõte- ning analüüsiseadmete poolt väljastatud pildimaterjal, samuti joonistused. Kõik dokumendid peavad olema A4-formaadis lehel. Tekstidokumentide kiri ja joonistel kujutatud peab olema nii selge, et kõike kirja pandut ja joonistel kujutatut saab eristada ning tehniliste vahenditega kopeerida ja paljundada. Mis puudutab veeristele esitatavaid rangeid nõudeid, siis see tuleneb sellest, et Patendiametil on tarvis lehtede veeristele lisada omapoolseid andmeid, näiteks patendi numbriga ja ribakoodi. Taotluse koostamisel võib arvestada sellega, et dokumentide vormistamise nõuded on rahvusvaheliselt üsna hästi ühtlustatud.⁵⁰ Seetõttu sobib Patendiametile esitatud patenditaotlus või selle tõlge vorminõuetele vastavuse poolest teistesse riikidesse esitamiseks.

Vorminõuete kontrollimisele järgneb dokumentide sisunõuetele vastavuse kontroll. Sisunõuete all mõeldakse nõutavate andmete ning dokumentide struktuuri ja sisu vastavust õigusaktidele. Peamine, mida kontrollitakse, on autori, taotleja ja esindaja andmete piisavus, taotlemisõigus, prioriteedinõude olemasolu ja õigus seda esitada, lisaks, kas tegemist on kaitstava objektiga, leiutise ühtsust ning leiutiskirjelduse ja patendinõudluse struktuuri vastavust kehtestatud nõuetele.

⁵⁰ Vt Regulations under the Patent Cooperation Treaty (as in force from July 1, 2016); Rule 11 http://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/text.jsp?file_id=407326

Juhul kui esineb vormi- ja sisunõuetele mittevastavust, saadetakse taotlejale kiri ettepanekuga puudused määratud tähtaja jooksul parandada. Kui tähtaja lõppemisel taotleja ei ole Patendiameti kirjale vastanud, peatatakse taotluse menetlus ja oodatakse vastust veel kaks kuud. Taotleja võib selle aja jooksul vastata, kuid peab hilinemise eest tasuma ettenähtud suuruses riigilõivu. Kui taotleja ka nimetatud kahe kuu jooksul ei ole vastanud, loetakse taotlus tagasi võetuks. Kui taotleja vastab, kas õigeaegselt või hilinenult, kuid ei ole kõiki nõutud parandusi teinud, võib Patendiamet taotluse tagasi lükata. Olenevalt asjaoludest võib Patendiamet mõne parandamata jäänud puuduse kõrvaldamiseks anda uue tähtaja. Uut tähtaega ei anta, kui selgub, et puudus ei ole kõrvaldatav.

Dokumentide sisunõuetele vastavuse kontroll taotluse menetlemise algstaadiumis ei ole alati lõplik. Leiutise täpne olemus võib selguda alles tehnika taseme otsingu tegemise või ekspertiisi käigus. Patendiamet võib nõuda taotluse parandamist ja täiendamist kuni taotluse kohta otsuse tegemiseni.

Tehnika taseme otsingu tegemine

Patendiamet teeb tehnika taseme otsingu nii patenditaotluste kui ka kasuliku mudeli registreerimise taotluste korral. Otsing tehakse vastavalt kaitseliigile patendinõudluse või kasuliku mudeli nõudluse alusel. Otsingu alustamise eelduseks on nõudluse vastavus sisunõuetele. See tähendab, et nõudlusest peab selguma, mida kaitstakse ja kui laia kaitseulatus taotletakse.

Tehnika taseme otsingu tegemisel määrab ekspert kindlaks leiutisele kõige lähema analoogi, sõltumata sellest, kas taotleja on seda leiutiskirjelduse koostamisel teinud või mitte. Kui taotleja määratud kõige lähem analoog langeb kokku eksperdi määratuga, siis üldjuhul võib eeldada, et leiutis vastab ka Patendiameti arvates kaitsevõimelisuse kriteeriumidele. Kui ekspert leiab tehnika tasemest leiutisele veel lähema tehnilise lahenduse kui taotleja kirjeldatud lähim analoog, siis võib tekkida kolm põhilist situatsiooni.

Esimesel juhul tuleb taotlejal nõudlust ja leiutiskirjeldust vähem või rohkem korrigeerida ja kohandada seda vastavaks uuele analoogile. Leiutis on kaitsevõimeline, kuid selle kaitseulatus võib muutuda.

Teisel juhul puudub leiutisel uue analoogi suhtes uudsus või leiutustase. Leiutise kaitseulatus kitsendamisel sõltuvate nõudluspunktide kohaselt on võimalik õiguskaitsset saada. Taotleja peab esitama korrigeeritud nõudluse ja leiutiskirjelduse.

Kolmandal juhul ei ole võimalik uut analoogi arvestades õiguskaitsset saada. Sel juhul on mõistlik taotlus tagasi võtta või lasta patenditaotluse korral patenditaotlus siiski avaldada. Leiutisele, millel ei ole piisavat leiutustaset patendikaitsese saamiseks, võib olla võimalik taotleda õiguskaitsset kasuliku mudelina. Sel juhul tuleb enne patenditaotluse menetluse lõppemist esitada kasuliku mudeli registreerimise taotlus. Seda patenditaotluse ümbervormistamist ei saa enam taotleda, kui patenditaotlus on tagasi võetud või patenditaotluse kohta on tehtud lõplik tagasilükkamise otsus. Seetõttu peab patenditaotleja kaaluma kõiki asjaolusid ja otsustama ümbervormistamise õigeaegselt.

Eespool kirjeldatud muudatusi võib taotleja omal algatusel teha taotluses enne patenditaotluse ekspertiisi algust või kasuliku mudeli korral enne registreerimise otsust.

Ekspertiis

Ekspertiis tehakse ainult patenditaotlustele. Ekspertiisi ei alustata üldjuhul enne patenditaotluse avaldamist. Patenditaotlus avaldatakse enamikus riikides pärast 18 kuu möödumist esmasest esitamisest oma riigis või välismaal. Patenditaotleja nõudel võib patenditaotluse avaldada ka varem. Omal initsiatiivil või ükskõik millise kolmanda isiku soovil Patendiamet seda teha ei tohi.

Ekspertiisi käigus analüüsib ekspert põhjalikult, kas leiutis vastab otsingu käigus välja selgitatud tehnika taset arvestades patentsuse kriteeriumidele ja teeb sellekohase otsuse. Enne ekspertiisi algust patenditaotluses tehtud muudatuste korral arvestab ekspert muudatustega ja teeb otsuse muudetud patenditaotluse alusel. Vajadusel võib ekspert teha täiendava tehnika taseme otsingu kontrollimaks, kas algsest otsingust möödunud aja jooksul on avalikuks tulnud uusi tehnilisi lahendusi, mida peab otsuse tegemisel arvestama.

Kui tehnika taseme otsingust selgub, et leiutis vastab patentsuse kriteeriumidele, saadab ekspert taotlejale **patendi välja andmise otsuse**. Taotlejal on

võimalus teha taotluses ühel korral ettenähtud riigilõivu tasumisel muudatusi. Ekspert teeb sel juhul enamasti kordusekspertiisi ja uue otsuse, mis võib olla nii patendi väljaandmise otsus kui ka patenditaotluse tagasilükkamise otsus.

Kui selgub, et leiutis ei vasta patentsuse kriteeriumidele, saadab ekspert taotlejale patenditaotluse tagasilükkamise otsuse. Seda otsust on võimalik vaidlustada kahe kuu jooksul tööstusomandi apellatsioonikomisjonis. Vaidluse lahendamisel analüüsib apellatsioonikomisjon Patendiameti põhjendust patenditaotluse tagasilükkamise kohta. Kui komisjon leiab, et Patendiamet on oma otsuses mõnele asjaolule lähenenud valesti või käsitlenud seda valesti, selgitab komisjon, milline on õige lähenemine või käsitus. Kui see muudab Patendiameti otsust, peab Patendiamet taotluse uuesti läbi vaatama. Tööstusomandi apellatsioonikomisjon ei saa ise teha Patendiameti eest uut otsust.

Õiguskaitse andmine

Patenditaotluse korral peab patenditaotleja pärast seda, kui ekspert on teinud patendi väljaandmise otsuse ja edastanud selle patenditaotlejale, tasuma riigilõivu kolme kuu jooksul selle eest, et patendiregistris tehtaks registreeringu kanne. Kui riigilõivu ei tasuta või see ununeb, loetakse patenditaotlus tagasivõetuks sõltumata sellest, et patendi väljaandmise otsus oli olemas. Registreeringu kanne tegemine tähendab patendikaitse jõustamist. Patendikaitse jõustub teatavasti tagasiulatavalt patenditaotluse esitamise päevast alates. Patendi puhul peab iga-aastaselt tasuma kehtivusaasta ehk **patendi jõushoidmise lõive**. Kui lõivu ei tasuta õigeaegselt, kaotab patent automaatselt kehtivuse.

Kasuliku mudeli korral tehakse varsti pärast registreerimise otsuse tegemist registris registreeringu kanne. Selleks ei ole vaja riigilõivu tasuda. Registreeringu kanne tegemine tähendab, nagu patendi korral, õiguskaitse jõustamist. Samaaegselt registreeringu kanne tegemisega avalikustatakse ka kasulik mudel.

Vastavalt seadusele on taotlejal on õigus **nõuda registreeringu jõustumise edasilükkamist**, kuid mitte rohkem kui 18 kuud prioriteedikuupäevast arvates. Seda õigust kasutatakse siis, kui registreerimistaotluse menetlus on läinud kiiresti ja taotleja ei soovi veel kasulikku mudelit avalikustada. Kui taotleja teab juba eelnevalt, et ta ei soovi kasulikku mudelit kohe avalikustada, võib ta nõude

esitada juba registreerimistaotluse esitamisel, kuid see tuleb esitada enne, kui Patendiamet on teinud kasuliku mudeli registreerimise otsuse.

Kasuliku mudeli õiguskaitsse kehtib algul neli aastat registreerimistaotluse esitamisest alates. Seda saab pikendada riigilõivu tasumisega kaks korda. Esimene kord saab pikendada veel neljaks aastaks, teine kord kaheks aastaks.

LEIUTISTE KAITSMINE VÄLISRIIKIDES

Leiutiste kaitsmise välisriikides otsustab leiutaja või isik, kellele leiutaja on oma taotlemisõiguse üle andnud või kellele see on seaduse alusel üle läinud, ehk taotleja. Eestis ei ole leiutise välisriigis kaitsmiseks kelleltki vaja luba küsida, välja arvatud salastatud riigikaitselise leiutise korral.

Välisriikides leiutiste kaitsmiseks kasutatakse peamiselt patendikaitsset, kuna kasuliku mudeli või muu nimetusega sarnast õiguskaitsse liiki paljudes riikides ei ole. Nende riikide puhul, kus kasuliku mudeli kaitseliik on olemas, tuleb arvestada sellega, et kaitsta võidakse ainult seadmeid.

Meeles tuleb pidada seda, et käesoleval ajal ei ole loodud veel sellist patendikaitsse liiki, mis annab õiguskaitsse korraga mitmes riigis, kui jätta arvestamata riigid, kes tunnustavad mõne teise riigi või regionaalse patendiorganisatsiooni patente. Esimeseks selliseks võib saada ühtse toimega Euroopa patent.

Leiutise kaitsmiseks välisriikides on kolm põhilist moodust:

- 1) esitada igasse soovitud riiki siseriiklik patenditaotlus;
- 2) esitada regionaalne patenditaotlus;
- 3) esitada siseriiklike ja regionaalsete patentide taotlemiseks rahvusvaheline taotlus.

Siseriiklike patenditaotluste esitamine

Igasse soovitud riiki siseriikliku patenditaotluse esitamise korral peab arvestama järgmist:

- 1) taotlus tuleb vormistada vastava riigi õigusaktide kohaselt, kasutades vormistamisel üldjuhul selle riigi ametlikke dokumendivorme;

- 2) taotlus tuleb esitada selle riigi ametlikus keeles või tõlkida määratud aja jooksul ametlikku keelde;
- 3) kõik lõivud ja tasud tuleb maksta vastava riigi hinnakirjade alusel ettenähtud valuutas;
- 4) üldjuhul tuleb määrata ennast esindama selles riigis resideeruv patendivolinik või muu isik vastavalt seal kehtivale korrale;
- 5) kaebuste ja muude patendivaidluste lahendamiseks tuleb kasutada kohalikku kohtusüsteemi.

Joonis 1. Teistesse riikides patenditaotluse esitamise ajajoon.

Nagu eeltoodust nähtub, on välisriikides siseriiklike patenditaotluste esitamine keeruline, kuna tuleb detailselt tunda ja järgida vastava riigi tööstusomandialast õigust.

Selle mooduse kasutamisel palgatakse tavaliselt patenditaotluse koostamiseks esmalt Eesti patendivolinik, kes koostab aluseks oleva patenditaotluse ja tõlgib selle sobivasse võõrkeelde, enamasti inglise keelde. Kui esmane patenditaotlus on esitatud Eestis Patendiametile, siis tõlgitakse see võõrkeelde ja kasutatakse alusena teistesse riikidesse patenditaotluse esitamiseks. Enamikul Eesti patendivolinikest on välisriikides partnerid, keda on patenditaotlejal võimalik volitada ennast välisriigis esindama.

Siseriiklike patenditaotluste esitamine mitmesse välisriiki on üldjuhul rahaliselt kallis ja tasub ennast ära, kui tegemist on mõne üksiku valitud riigiga.

Regionaalse patenditaotluse esitamine

Käesoleval ajal on olemas neli rahvusvahelistel lepingutel põhinevat regionaalset organisatsiooni, kes annavad välja regionaalseid patente. Need on tähestikulises järjekorras Aafrika Intellektuaalomandi Organisatsioon (OAPI)⁵¹, Aafrika Regionaalne Intellektuaalomandi Organisatsioon (ARIPO)⁵², Euroasia Patendiorganisatsioon⁵³ ja Euroopa Patendiorganisatsioon⁵⁴.

Aafrikas tegutsevatest organisatsioonidest kuulub **OAPI**-sse 17 prantsuskeelset riiki. **ARIPO**-sse võivad kuuluda kõik ÜRO Aafrika majanduskomisjoni või Aafrika Liidu riigid. Käesoleval ajal kuulub ARIPO-sse 18 riiki. Mõlemal organisatsioonil on intellektuaalomandi ametid, kes annavad välja regionaalseid patente, mida tuleb liikmesriikides jõustada ja igas riigis eraldi jõus hoida. Samuti saab mõlema organisatsiooni kaudu kaitsta kasulikke mudeleid.

Euraasia Patendiorganisatsiooni kuulub üheksa SRÜ riiki⁵⁵. Regionaalne patenditaotlus esitatakse Euraasia Patendiametile (EAPO) asukohaga Moskvas. EAPO teeb patenditaotlusele ekspertiisi ja annab välja Euraasia patendi. Euraasia patent kehtib väljaandmisel kõigis liikmesriikides, kuid patendi jõushoidmise eest tuleb maksta iga riigi jaoks kehtivusaasta lõivu. Patendi kehtivust saab mõnes riigis ennetähtaegselt lõpetada, jättes selle riigi kehtivusaasta lõivu maksmata. Euraasia patenditaotluse esitamise ja menetluse keel on vene keel. Väljaantud patendi peab tõlkima liikmesriigi keelde üksnes juhul, kui seda nõutakse kohtumenetluse läbiviimiseks. Kui kõik patenditaotlejad on liikmesriikide füüsilised isikud, saavad nad kõikidelt patendilõivudelt 90% soodustust. Patendikoostöölepingu väikese siseriikliku kogutoodanguga riikide füüsiliste isikute suhtes kehtib samasugune soodustus 80% ulatuses.

Euroopa Patendiorganisatsioon on nimetatud organisatsioonidest suurim ja arvestatavaim nii liikmesuse, teenuste mahu kui ka kvaliteedi poolest. Euroopa

⁵¹ Vt <http://www.oapi.int/>

⁵² Vt <http://www.aripo.org/>

⁵³ Vt <http://www.eapo.org/en/intro.html>

⁵⁴ Vt <http://www.epo.org/>

⁵⁵ Armeenia, Aserbaidžaan, Kõrgõzstan, Moldova, Tadžikistan, Turkmenistan, Valgevene ja Vene Föderatsioon.

Patendiorganisatsiooni põhiülesanne on Euroopa patentide väljaandmine. Selleks jaoks on loodud Euroopa Patendiamet (EPO). Euroopa Patendiorganisatsioon on Euroopa patendikonventsioonil (EPC) põhinev iseseisev rahvusvaheline organisatsioon nii juhtimise kui ka rahastamise poolest. See tähendab, et tegemist ei ole ega saagi olla Euroopa Liidu institutsiooniga, mida näitab ka liikmesriikide nimekiri. Organisatsiooni kuulub käesoleval ajal 38 riiki. Nende hulgas on kõik Euroopa Liidu riigid ning lisaks Albaania, Island, Küpros, Endine Jugoslaavia Riik Makedoonia, Monaco, Norra, San Marino, Serbia, Šveits ja Türgi. Nendele lisanduvad Bosnia-Hertsegoviina ja Montenegro, kuhu laienevad Euroopa patendid, ning Maroko, Tuneesia ja Moldova, kus on võimalik jõustada Euroopa patente. Organisatsioon laieneb tulevikus kahtlemata veelgi.

Euroopa Patendiorganisatsioonile ei ole kohustuslik Euroopa Liidu õigusaktide kohaldamine. Arvestades aga suurt Euroopa Liidu riikide osakaalu liikmesriikide hulgas, järgitakse organisatsiooni tegevuses vajalikul määral Euroopa Liidus kehtivaid õiguspõhimõtteid.

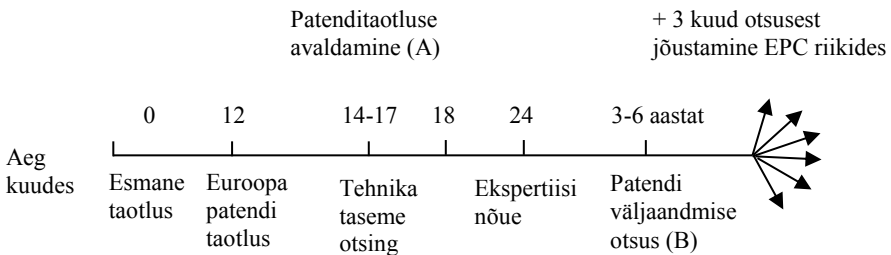
Euroopa patent on EPO poolt välja antav regionaalne patent. Euroopa patendi taotlusi saab EPO-le esitada elektroonselt või posti teel otse või liikmesriikide patendiametite kaudu. EPO teeb patenditaotlusele tehnika taseme otsingu ja patentsuse kriteeriumidele vastavuse ekspertiisi ning annab välja Euroopa patendi või lükkab patenditaotluse tagasi, kui leiutis ei ole patentne.⁵⁶

Euroopa patent ei kehti automaatselt üheski liikmesriigis. See tuleb igas liikmesriigis, kus patendiomanik patendikaitset soovib, eraldi jõustada. Jõustamine kujutab endast vastava liikmesriigi patendiametile sellekohase sooviavalduse ja patendikirjelduse tõlke või ainult patendinõudluse tõlke esitamist ning jõustamise ja kehtivusaasta lõivu tasumist. Aega selleks on piiratult. Konventsiooni kohaselt on ette nähtud, et jõustamise sooviavaldus tuleb esitada kolme kuu jooksul pärast Euroopa patendi väljaandmist. Riigid võivad seda tähtaega na-

⁵⁶ The European patent grant procedure [http://documents.epo.org/projects/babylon/epo-net.nsf/0/63a9e7299c8e2feec12577d8004beacd/\\$FILE/poster_grant_procedure_en.pdf](http://documents.epo.org/projects/babylon/epo-net.nsf/0/63a9e7299c8e2feec12577d8004beacd/$FILE/poster_grant_procedure_en.pdf)

tuke pikendada. Eestis saab sooviavalduse ja patendikirjelduse tõlke esitamiseks lisalõivu eest pikendust kaks kuud. Hiljem ei ole Euroopa patenti võimalik enam jõustada.

Peab märkima, et paljudes liikmesriikides, kes on ühinenud Londoni lepinguga⁵⁷, ei ole tarvis patendikirjelduse tõlget Euroopa patendi jõustamise sooviavalduse esitamisega samaaegselt esitada. Seda tuleb teha kolmanda isiku nõudel või siis, kui seda nõutakse kohtumenetluse läbiviimiseks.

Joonis 2. Euroopa patendi taotluse esitamise ja menetluse ajajoon.

Euroopa patenti taotleda on otstarbekas siis, kui vajatakse patendikaitset mitmes liikmesriigis. Riikide arvu, mille puhul Euroopa patendi taotlemine muutub odavamaks kui siseriiklike patentide taotlemine, ei saa üheselt öelda. See sõltub riikide valikust. Eri riikides võivad patendi jõustamise ja jõushoidmise lõivud olla suurel määral erinevad. Samuti on erinevad kulutused patendivolinikele. Üldjuhul peaks riikide arv olema vähemalt 5 kuni 7. Soovitav on teha kulude arvestus iga riigi kohta ja seejärel otsustada. Euroopa patendi menetluskulud EPO-s ei sõltu põhimõtteliselt valitud riikide arvust. Euroopa patendi taotluse esitamise lõiv ja otsingulõiv kokku on käesoleval ajal 1510 eurot või 1420 eurot. Elektrooniline esitamine on odavam. Edasine menetlus maksab keskmiselt 5710 või 5620 eurot. Täiendavad tasud võivad lisanduda tähtaegade

⁵⁷ Agreement on the application of Article 65 of the Convention on the Grant of European Patents. <http://www.epo.org/law-practice/legal-texts/london-agreement.html>

pikendamise ja hilinemiste korral. Lisama peab muidugi patendivoliniku tasud, mis üldjuhul sõltuvad osutatud teenuste hinnast.

Kasuliku mudeli registreerimist Euroopa patendikonventsioon ei võimalda.

Rahvusvaheline taotlus

Leiutise patentsuse ülemaailmse uudsuse nõudest tulenevalt peaks leiutaja oma patenditaotlused esitama kõikidesse nendes riikidesse, kus ta patenti soovib saada, ühel ja samal päeval. Kuna praktikas see ei ole võimalik, siis on käesolevaks ajaks 151 riiki liitunud rahvusvahelise patendikoostöölepinguga (PCT⁵⁸), mis võimaldab seda teha mõistliku aja jooksul esitades rahvusvahelise taotluse.

Rahvusvaheline taotlus on patendikoostöölepingu kohaselt koostatud ühtse vormi kohane patenditaotlus. Rahvusvahelist taotlust tunnustavad kõik PCT-ga ühinenud riigid ja see võimaldab taotleda patenti korraga paljudes riikides. Rahvusvaheline taotlus võimaldab saada ka kasuliku mudeli õiguskaitset nendes riikides, kus see või sarnane kaitseliik on olemas.

Rahvusvaheline taotlus esitatakse kas liikmesriigi patendiametile või WIPO Rahvusvahelisele Büroole asukohaga Genfis, Šveitsis. Liikmesriigi patendiametile saavad rahvusvahelist taotlust esitada selles riigis alaliselt elavad või asukohta omavad isikud või selle riigi kodanikud sõltumata nende elukohast. WIPO Rahvusvahelisele Büroole võivad rahvusvahelist taotlust esitada kõik liikmesriikide isikud sõltumata nende elukohast või asukohast.

Rahvusvahelist taotlust on võimalik esitada nii paberil kui ka elektroonselt. Elektroonselt esitatakse rahvusvahelised taotlused üldjuhul Rahvusvahelisele Büroole, kasutades spetsiaalset tarkvara, või e-kirjaga⁵⁹. Paberil võib rahvusvahelist taotlust esitada vastava liikmesriigi patendiametile või Rahvusvahelisele Büroole posti teel või kohale tuues.

⁵⁸ PCT – The International Patent System. <http://www.wipo.int/pct/en/>

⁵⁹ Direct filing of PCT applications with the International Bureau as PCT receiving Office (RO/IB) <http://www.wipo.int/pct/en/filing/filing.html#1>

Rahvusvahelise taotluse võib esitada mis tahes keeles, kuid see tuleb tõlkida pärast esitamist paari kuu jooksul ettenähtud keelde. Ettenähtud keelteks on need keeled, mis on rahvusvahelise otsingu- ja eelekspertiisiameti töökeeled. Eesti taotlejate korral on nendeks saksa ja inglise keel. Rahvusvahelist otsingut ja eelekspertiisi teeb Eesti taotlejatele Euroopa Patendiamet.

Rahvusvahelise taotluse esitamisel tuleb tasuda lõive. Põhilõivud on järgmised:

- 1) rahvusvaheline esitamise lõiv;
- 2) täiendav lõiv iga lehekülje eest üle 30;
- 3) tehnika taseme otsingu lõiv;
- 4) rahvusvahelise taotluse Rahvusvahelisele Büroole edastamise lõiv, kui taotlus esitatakse Eesti Patendiametile.

Rahvusvahelise taotluse elektroonsel esitamisel on lõivud mõnevõrra madalamad. Kuna lõivud ajapikku muutuvad, siis on soovitatav kõikide lõivude täpsete summade teada saamiseks külastada regulaarselt WIPO või Patendiameti kodulehte⁶⁰.

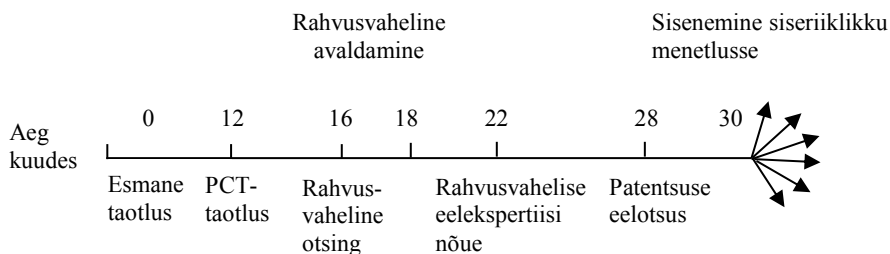
Rahvusvahelise taotluse saabumisel Rahvusvahelisse Büroosse edastatakse see rahvusvahelise tehnika taseme otsingu tegemiseks otsingu- ja eelekspertiisiametisse. Rahvusvaheline tehnika taseme otsing koos arvamusega leiutise patentsuse kohta edastatakse taotlejale ja avaldatakse koos rahvusvahelise taotluse rahvusvahelise avaldamisega Rahvusvahelise Büroo poolt kohe pärast 18 kuu möödumist prioriteedikuupäevast. Mõnikord ei jõua otsingu- ja eelekspertiisiamet tehnika taseme otsingut enne taotluse rahvusvahelist avaldamist valmis. Siis avaldatakse rahvusvahelise tehnika taseme otsingu aruanne kohe, kui see on valmis saanud. Soovi korral võib taotleja enne 22 kuu möödumist prioriteedikuupäevast eritasu eest nõuda rahvusvahelist eelekspertiisi.

Rahvusvahelise eelekspertiisi tulemusena edastab otsingu- ja eelekspertiisiamet 28 kuu jooksul prioriteedikuupäevast arvates taotlejale oma mittesiduva eelotsuse selle kohta, kas leiutis on uus, vastab leiutustasemele ja on tööstuslikult kasutatav, see tähendab, kas leiutis vastab patentsuse kriteeriumidele.

⁶⁰ Patendikoostöölepingu (PCT) tasud. <http://www.epa.ee/et/loivud/patendikoostoolepingu-pct-tasud>

Taotleja peab seejärel otsustama, millistes riikides ta soovib patendi taotlemist jätkata. Sõltuvalt riigist peab ta 30 või 31 kuu täitumiseni prioriteedikuupäevast esitama igasse väljavalitud riiki vastavalt selle riigi seadusele rahvusvahelise taotluse siseriiklikku menetlusse võtmise nõude. Nõudega koos tasutakse tavaliselt ettenähtud tasud või lõivud ja esitatakse rahvusvahelise taotluse tõlge riigi ametlikku keelde ning määratakse enda esindaja selles riigis, tavaliselt patendivolnik. Eri riikides kehtivad erinevad lõpptähtajad lõivude tasumise ja tõlgete esitamise suhtes. Seetõttu tuleb iga riigi puhul hoolikalt tutvuda rahvusvahelise taotluse siseriiklikku menetlusse võtmise tingimustega⁶¹.

Rahvusvahelise taotluse igasse soovitud riiki siseriiklikku menetlusse esitamise asemel saab riikide korral, kes kuuluvad regionaalsetesse patendiorganisatsioonidesse, esitada nõude rahvusvahelise taotluse edasiseks menetlemiseks nendes organisatsioonides ja regionaalsete patentide saamiseks. Mõnes riigis, kes kuuluvad regionaalsesse patendiorganisatsiooni, ei saagi rahvusvahelise taotluse alusel siseriiklikku patenti taotleda, vaid peab taotlema regionaalset patenti.⁶² Näiteks Euroopa patendiorganisatsiooni riikidest on sellised Belgia, Küpros, Prantsusmaa, Kreeka, Iirimaa, Itaalia, Leedu, Läti, Monaco, Malta, Holland ja Sloveenia.

Joonis 3. PCT-taotluse esitamise ja rahvusvahelise menetluse ajajoon. (WIPO)

⁶¹ The PCT Applicant's Guide. <http://www.wipo.int/pct/en/appguide/index.jsp>

⁶² PCT Contracting States for which a Regional Patent can be Obtained via the PCT. http://www.wipo.int/pct/en/texts/reg_des.html

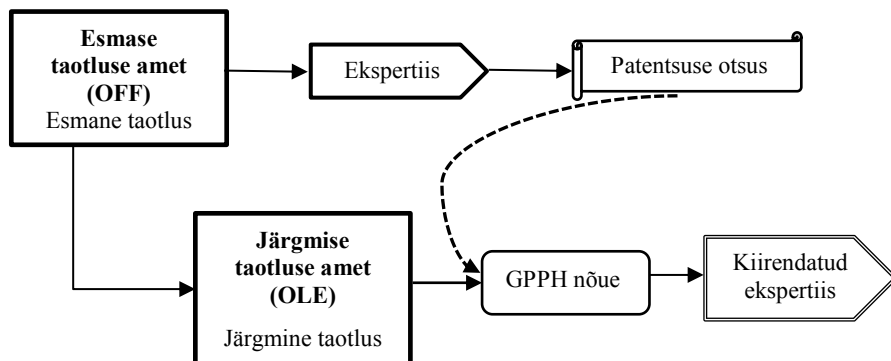
Nendes riikides, kus kehtib kasuliku mudeli õiguskaitse või mõni muu sarnane leiutise kaitseliik⁶³, võib patendi asemel esitada nõude kasuliku mudeli registreerimiseks. Mõnes riigis, sealhulgas Eestis, on võimalik rahvusvahelise taotluse alusel taotleda korraga nii patenti kui ka kasulikku mudelit. Teistes riikides ei ole selline paralleelkaitse lubatud. Kuna kasuliku mudelina kaitstavate leiutiste ring on enamikus riikides piiratud, tuleb kas kohe siseriiklikku menetluse sisenemisel või menetluse käigus rahvusvahelist taotlust kohandada vastavaks selles riigis kasuliku mudeli suhtes kehtivatele nõuetele.

Globaalne patenditaotluste menetlemise kiirtee (GPPH)

Globaalne patenditaotluste menetlemise kiirtee (GPPH) on patendisüsteem, mille aluseks on Jaapani Patendiameti ning USA Patendi- ja Kaubamärgiameti poolt 2006. aastal välja töötatud ning esmakordselt kasutusele võetud patenditaotluste menetlemise kiirtee (*Patent Prosecution Highway – PPH*). PPH raames lepivad kaks patendiametit omavahel kokku kasutada vastastikku patendiekspertiisi tulemusi mõlemas riigis menetluses oleva sama patenditaotluse kohta otsuse tegemisel. Sellega välditakse ühe patendiameti poolt juba tehtud sama töö kordamist teises patendiametis. Põhieesmärk on menetluse kiirendamine. Kaasnev tulemus on ekspertiisi kvaliteedi tõus, kuna ekspertidel on võimalik arvestada varasema ekspertiisi käigus kogutud infoga, samuti taotleja ja eksperdi vahel toimunud arvamuste vahetuse sisuga. Kummagi osavõtva patendiameti otsus ei ole teisele siduv. Lõppotsuse patendi väljaandmise kohta teeb kumbki amet ikka iseseisvalt. PPH puhul ei ole tegemist riikidevahelise kokkuleppega, vaid patendiametite koostööga ja põhineb sellel, et patendiametid on leiutistele õiguskaitse andmise otsuste tegemisel ja otsuste tegemise meetodika valikul sõltumatud.

PPH esimeses arenguetapis kasutas teine patendiamet esmast taotlust menetleva patendiameti töö tulemusi. PCT-taotluse korral kasutati ka rahvusvahelise otsingu ja eelekspertiisi tulemusi.

⁶³ Näiteks *short-term patent, utility innovation* või *innovation patent*.

Joonis 4. PPH põhivariandi skeem (Pariisi konventsioon).

Järgmine PPH arenguetapp algas 2011. aastal pilootprogrammiga, mis kandis nime MOTTAINAI. Selle programmiga liitunud patendiametite puhul ei ole enam oluline, mitmenda esitamise järjekorras patendiameti töötulemusi kasutatakse.

Järgnevatel aastatel kasvas PPH kokkulepete arv nii jõudsalt, et 6. jaanuaril 2014 käivitati globaalne patenditaotluste menetlemise kiirtee (*Global Patent Prosecution Highway – GPPH*) pilootprogramm. GPPH pilootprogrammis osalesid 2016. aasta lõpuks 21 riigi patendiametid. Eraldi kokkulepped on sõlmitud viie suurima patendiameti (IP5)⁶⁴ vahel. Üldse kehtis PPH kokkuleppeid 2016. aastal 45 riigi ja regionaalse patendiameti vahel.⁶⁵

GPPH kohaldamiseks konkreetsele patenditaotlusele esitatakse kiirendatud ekspertiisi nõue. Nõuet saab esitada ükskõik millisele GPPH programmis osalevale patendiametile, kui patenditaotlus vastab järgmistele tingimustele:

- 1) ekspertiisi varem teinud patendiametile (OEE) ja ekspertiisi hiljem teinud patendiametile (OLE) esitatud patenditaotlusel peab olema sama

⁶⁴ IP5 offices agree on joint PPH pilot programme. <https://www.epo.org/news-issues/news/2013/20130924.html>

⁶⁵ Expanding PPH Network. <http://www.jpo.go.jp/pph-portal/index.htm>

esitamise- või prioriteedikuupäev (seejuures ekspertiisi varem teinud patendiamet ei pea olema esmase taotluse vastu võtnud patendiamet (OFF));

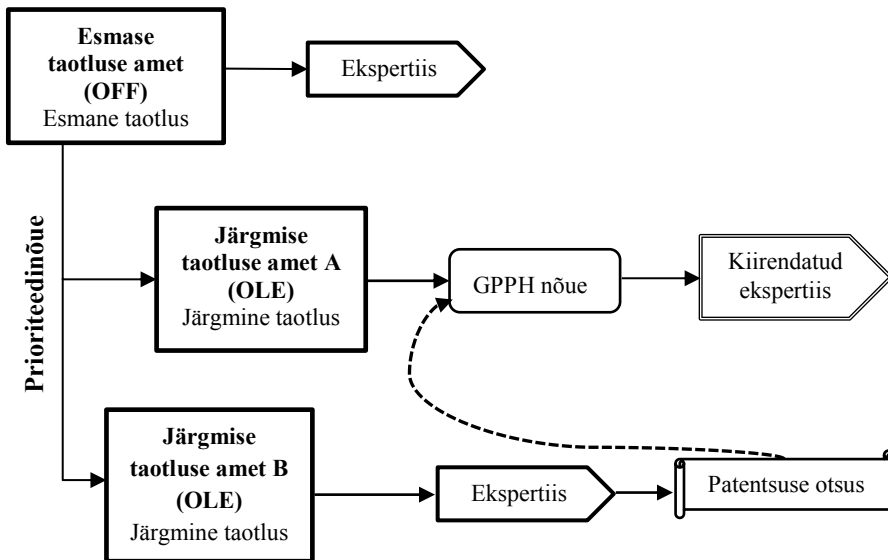
- 2) patenditaotlusel on OEE otsustuse kohaselt vähemalt üks patentne patendinõudluse punkt;
- 3) kõik OLE-le GPPH kohaldamiseks esitatud patenditaotluse patendinõudluse punktid peavad sisu poolest vastama OEE poolt patentseks tunnustatud patendinõudluse punktile või punktidele;
- 4) OLE ei ole veel alustanud patenditaotluse sisulist ekspertiisi, kuigi mõni OLE võib lubada GPPH nõude esitamist ka sisulise ekspertiisi käigus;
- 5) sisulise ekspertiisi nõue tuleb esitada enne GPPH nõuet või vähemalt koos sellega. Kuna Eestis sisulise ekspertiisi nõuet ei ole vaja esitada, siis seda tingimust Eesti puhul ei kohaldata.⁶⁶

Seega saab GPPH kiirendatud ekspertiisi nõude aluseks olla ainult GPPH programmis osaleva OEE ekspertiisi läbinud patenditaotlus või PCT-taotlus, millel on olemas OEE arvamus nii uudsuse kui leiutustaseme kohta.

Lisaks joonistel 4 ja 5 toodud skeemidele on võimalikud veel mitmed kombinatsioonid OFF, OEE, OLE-dega ja variandid, milles osalevad PCT ametid ning EPO⁶⁷.

⁶⁶ GPPH kohaldamise tingimused. <http://www.epa.ee/et/leiutised-patendid-kasulikud-mudelid/gpph-pilootprogramm>

⁶⁷ Explanatory material of Global PPH Matrix. http://www.jpo.go.jp/ppph-portal/globalpph/USPTO/Explanatory_material.pdf

Joonis 5. MOTTAINAI ja GPPH põhivariandi skeem.

See raamat on mõeldud neile, kes on tulnud mõttele kaitsta oma leiutis ja esitada Patendiametile patendi-
taotlus või kasuliku mudeli registreerimise taotlus.
Raamat ei ole üksikasjalik juhend taotluse koostamiseks
ja esitamiseks, vaid pigem selgitab ning aitab paremini
mõista Eesti ja teiste riikide patendialast seadusandlust.
Siin on arvestatud eeskätt Eesti õigusakte, kuid
on viidatud ka üldisematele leiutiste õiguskaitse
põhimõtetele.

